

Södertörns högskola | Lärarutbildning mot yngre åldrar med
interkulturell profil 210 hp Kandidatuppsats 15 hp |
Utbildningsvetenskap Avancerad nivå | Hötterminen 2011

Är det viktigare *att* man läser än *vad* man läser?

– En studie i hur genus framställs i barnböcker
med fotbollstema.

Av: Ann-Charlotte Marshall
Handledare: Ann Werner

Abstract

Title: Is it more important to read, than what to read?

- A study of how gender is produced in children's books with football as a theme.

Author: Ann-Charlotte Marshall

Supervisor: Ann Werner

Autumn term: 2011

The aim of this thesis is to highlight how male and female characters are portrayed in children's books, that have football as a theme, and are written for children between 9-12 years of age. I have chosen this subject so that I, as a pre-school teacher, can adhere to the curriculum's aim of maintaining the school's responsibility for counteracting traditional gender roles. I aim to study how gender is represented in literature for children.

I shall apply Yvonne Hirdman's theories on the gender system which is built on the principals whereby the sexes are separate entities and there is a structural hierarchy between them. There is also a gender contract which maintains a balance of power according to which woman is considered inferior to man. From the reproduction process Hirdman identifies cultural influences that literature conveys to the reader as to how genus concepts are created. To answer questions on how characters in the books are presented, I use a qualitative analysis. I primarily use Maria Nikolajevs "character-theory" and gender based "opposite concepts". This thesis deals with the following questions:

Which kinds of descriptions are used to present female and male characters, and if there are, can one see any differences between them?

How are the relations between coaches, parents and children portrayed?

From these I have come to the conclusion that gender is presented in a traditional manner so that in stories in which the main characters are female are motivated by love; while stories in which the main characters are male are about football. Girls are rather orientated towards relations, as apart from boys who are described as more independent and egocentric. I can also identify that the team leader is gentler and more personal when dealing with girls, in contrast to when dealing with boys. It may be mentioned here that some of the characters have at time some qualities that go against the norm and which may be considered as challenging the established "keeping them apart principle". That man is the norm on the football arena is however common in all the books.

Keywords: qualitative analysis, gender, gender system, gender contract, children's books, football

Nyckelord: kvalitativ innehållsanalys, genus, genussystem, genuskontrakt, barnböcker, fotboll

Abstract

Innehållsförteckning:

1. Inledning och bakgrund	5
2. Syfte och frågeställningar	6
2.1 Syfte	6
2.2 Frågeställningar	6
3. Metod och material	6
3.1 Kvalitativ innehållsanalys	6
3.2 Karaktärsteori och motsatsscheman.....	7
3.3 Kritisk diskussion av metodval.....	7
3.4 Motivering av metodval och analysverktyg.....	8
3.5 Realiabilitet och validitet	8
3.6 Tillvägagångssätt.....	9
3.7 Urvalskriterier för analysmaterial.....	9
3.8 Presentation av undersökningsmaterial	10
4. Teorianknytning; centrala begrepp och tidigare forskning.....	10
4.1 Genus	10
4.2 Genussystemet.....	11
4.3 Genuskontraktet.....	12
4.4 Kritik av uppdelningen kön/genus.....	13
4.5 Tidigare forskning	13
5. Resultatredovisning och analys.....	17
5.1 Bokpresentation av <i>Ludde gör en Zlatan</i>	17
5.1.1 Ramberättelse, <i>Ludde gör en Zlatan</i>	17
5.1.2 Resultat och analys av <i>Ludde gör en Zlatan</i>	17
5.2 Bokpresentation av <i>Drömlaget, Mot nya mål</i>	24
5.2.1 Ramberättelse, <i>Drömlaget, Mot nya mål</i>	24
5.2.2 Resultat och analys av <i>Drömlaget, Mot nya mål</i>	24
5.3 Bokpresentation av <i>Biljana är bäst</i>	29
5.3.1 Ramberättelse, <i>Biljana är bäst</i>	29
5.3.2 Resultat och analys av <i>Biljana är bäst</i>	30

5.4 Bokpresentation av <i>Spelvändning</i>	36
5.4.1 Ramberättelse, <i>Spelvändning</i>	36
5.4.2 Resultat och analys av <i>Spelvändning</i>	37
6. Sammanfattning och slutdiskussion.....	42
7. Förslag till framtida forskning.....	46
8. Käll- och litteraturförteckning.....	47

Bilaga 1: Motsatsscheman

Bilaga 2: Karaktärsteori

1. Inledning och bakgrund

Som förälder till en fotbollsspelande pojke har jag noterat hur man under träningarna fostrar pojkarna till att fokusera, leverera, inte gråta eller klaga. Redan tidigt börjar en utslagning gällande om man ska bli uttagen till match, vem som får börja spelet ute på planen, om man blir inringd vid fränfälle osv. En mängd nedlåtande uttryck som ”kärringar”, ”bögar”, ”sopor” florerar också bland pojkarna, utan att mötas av större reaktioner.

De fotbollsspelande flickorna har, vad jag erfarit, inte tillnärmelsevis lika hårda krav på sig. Tränarnas språk är inte lika vasst och kamratskapet i laget är till synes mer framträdande.

Härav väcktes mitt intresse för att undersöka om det finns andra fostrande arenor för fotbollskultur än den rent fysiska ute på planen. Hur gestaltas exempelvis genus i den barnlitteratur som har fotboll som tema?

För mig som blivande pedagog är det av intresse att studera hur manligt och kvinnligt framställs i de böcker som barn exponeras för. Framför allt i de yngre åldrarna, årskurs 1 – 3, vill barn gärna identifiera sig med hjältar av det egna könet och valet av bok sker därmed ofta utifrån de egna intressena (Brink i Kåreland 2005:201).

Eleverna ska enligt Kursplanen i svenska, årskurs ett till tre, läsa skönlitterära texter, gärna kapitelböcker (Lgr-11:222-223). Här ingår att eleven ska ”analysera skönlitteratur och andra texter för olika syften” (Lgr-11:223). Detta förutsätter att även läraren orienterar sig i texterna, inte minst i förhållande till Läroplanens värdegrund och uppdrag, vilken uttrycker att:

”Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter.” (Lgr-11:8)

samt: Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet (Lgr-11:8).

Att budskap som förs fram i litteraturen bidrar till fostrande och socialisering av barn är många forskare överens om (Nikoaleva 2004:16 ff, Kåreland 2005:126, Davies, 2003:65-66).

Uppdraget att motverka traditionella könsmonster innefattar, anser jag, givetvis även analyser av de budskap som eleverna exponeras för via skönlitteratur. Denna studie kommer fokusera på hur vi fostras och formas utifrån Yvonne Hirdmans teorier om genussystemet och att vi fostras och formas enligt rådande normer kring vad som betraktas vara kvinnligt respektive manligt (Hirdman 1988:7). Att valet föll på fotbollsböcker bottnar, som sagt, i ett personligt engagemang.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Jag vill undersöka hur genus framställs i fyra stycken skönlitterära barnböcker med fotbollstema, skrivna för barn i åldrarna 9 – 12 år.

2.2 Frågeställningar

- Vilka slags beskrivningar används för att framställa de kvinnliga, respektive de manliga karaktärerna, samt skiljer sig dessa åt?
- Hur framställs tränare och föräldrar samt deras relation till barnen?

3. Metod och material

Jag inleder med att presentera mitt val av metod och de analysverktyg jag använt mig av. Därefter motiverar jag valet, varpå jag sedan summerar den kritik metoden mött. Därpå följer en presentation av mitt tillvägagångssätt och slutligen resonerar jag kort kring mitt urval av analysmaterial.

3.1 Kvalitativ innehållsanalys

Jag har valt att göra en kvalitativ innehållsanalys. Staffan Stukát (2005) framhåller denna metod som fördelaktig vid textanalys då den tillåter ett fokus på beskrivning och tolkning av specifika fenomen; något han kallar ”idiografisk forskning”. Via denna kan man sedan, med fördel göra, djupare teoretiska granskningar (Stukát 2005:32,35).

Martyn Denscombes (2000) pekar på den kvalitativa innehållsanalytiska metodens smala fokus, vilken erbjuder en rik och detaljerad information som kan göra komplexa sammanhang rättvisa. Han menar vidare att texten, oberoende av författarens medvetna avsikt, ofta rymmer ledtrådar till ett djupare budskap, vilka kvalitativ innehållsanalys passar för att frilägga.

Således bör inte den kvalitativa analysen av text baseras på författarens ursprungliga intentioner, utan på vad som faktiskt kan utläsas av texten (Denscombes 2000:199-200).

Göran Bergström och Kristina Boréus (2005) framhåller att den kvalitativa innehållsanalysen möjliggör en fördjupad tolkning. Även om metoden ofta använts till att kvantifiera förekomster av enskilda företeelser eller ord i textmassa, kan den varieras kvalitativt och då användas till mer komplicerade textanalyser, menar de (Bergström och Boréus 2005:43-44).

Ann Katrin Larsen (2009) understryker det fördelaktiga i att kunna identifiera mönster, samband, gemensamma och särskiljande drag i analysmaterialet med hjälp av metoden ifråga. För detta ändamål rekommenderar hon att man sorterar samt tematiserar sitt material (Larsen 2009:101-102).

3.2 Karaktärsteori och motsatsscheman

Den kvalitativa innehållsanalysen medger ett karaktärsbaserat angreppssätt. Jag har valt analysverktygen ”karaktärsteori” och ”motsatsscheman”, vilka presenteras nedan.

Maria Nikolajeva, professor i litteraturvetenskap, presenterar i boken *Barnbokens byggklossar* (2004) en ”karaktärsteori”, vilken används för analys. I en sådan undersöks de litterära karaktärernas epistemologi; dvs hur de framträder för läsaren, både i en yttre och inre gestaltning: Hur betar de sig? Vad säger de? Hur tilltalar de varandra? Vilka tankar och känslor noteras? (Nikolajeva 2004:107-109). Teorin är omfattande och jag väljer därför att använda mig av ett begränsat urval, motsvarande behovet för denna studies ändamål.

Nikolajeva presenterar även ett ”motsatsschema” för skapandet av manlighet och kvinnlighet i gestaltningen. Detta utgår ifrån könsstereotyper, i vilka individerna förväntas bete sig enligt rådande normer (Nikolajeva 2004:129f). Nikolajeva påpekar att oppositionen mellan kvinnligt och manligt ofta är mer komplicerad än den först förefaller, samt att man bör beakta att det som framhålls som maskulint, ofta implicit framställs som norm (ibid). Hon exemplifierar med att pojkar ofta ges betydligt större frihet än flickor i litteraturen (2004:132).

Det motsatsschema jag använder utgår från Nikolajevas exempel, kompletterat med vad två andra professorer presenterat, nämligen Raewyn Connell som i boken *Om genus* (2003) ger exempel på egenskaper som traditionellt betraktats som typiskt kvinnliga och manliga (Connell 2003:58) och Gunilla Zackari, som i boken *Textanalys från könsrollssynpunkt* (1976) presenterat en analysstruktur liknande Nikolajevas och Connells (Zackari i Westman Berg (red) 1976:29-33).

Jag finner inte att några motsatser mellan dem finns och bedömer därför att de kan användas parallellt.

3.3 Kritisk diskussion av metodval

Bengt Starrin och Per-Gunnar Svensson (1994) menar att den kvalitativa analystekniken hör till den minst explicit formulerade forskningsmetoden av alla och att otydligheten skapar

viss risk att ”gå vilse”. Å andra sidan framhåller de att djupare resultat möjliggörs med en öppnare frågeställning som inte på förhand avgränsas för mycket (Starrin och Svensson 1994:6, 25).

Det har även påpekats att validiteten kan ifrågasättas då den kvalitativa innehållsanalysen formas av forskarens subjektiva prägel och förförståelse. De tolkningar forskaren gör, sker utifrån dennes förvärvade kunskaper samt utifrån den omgivande sociala och kulturella kontexten. Förförståelsen kan således anses både möjliggörande och begränsande menar Hartman (2004:191,146-147) och Denscombes (2000:250-251).

3.4 Motivering av metodval och val av analysverktyg

Dessa problematiska aspekter till trots, är valet av metod ändå givet då syftet med den kvalitativa innehållsanalysen; att beskriva, tolka och förstå specifika fenomen, stämmer väl överens med mitt syfte med undersökningen, nämligen att göra en djupanalys av ett specifikt område.

Metoden, menar jag, kan vidare med fördel användas tillsammans med de analysverktyg jag valt. Karaktärsteorin och motsatsschemat samt även de tematiseringar jag gjort, fångar materialets komplexitet vilket därmed i möjligaste mån görs rättvisa. Tvetydigheter, liksom dolda aspekter i texten, kan i och med detta framträda (Denscombes 2000:199-200, 259-260). Således når jag förhoppningsvis en mer mångbottnad bild genom fler tolkningsvägar, en möjlighet Bergström och Boréus menar utmärker innehållsanalysen enligt ett kvalitativt tillvägagångssätt (Bergström och Boreus 2005:44).

Eftersom inte bara Nikolajeva, utan även Yvonne Hirdman (1998), den genusforskare vars teorier jag utgår ifrån, påpekar att kvinnliga och manliga egenskaper ofta får utgöra varandras motsatser, finner jag väl förenligt med mitt syfte att använda Nikolajevas ”motsatsschema” (Nikolajeva 2004:129, Hirdman 1988:7,9).

3.5 Reliabilitet och validitet

Jan Hartman (2004), liksom Stukat ger värdefulla råd om hur man kan öka studiers reliabilitet. De menar att den kan förbättras väsentligt om man utför analysen vid upprepade tillfällen (Hartman 2004:146, Stukat 2005:126). Stukat påpekar att man bör lägga sig vinn om att tid hinner förflyta så att en första analys i minsta möjliga mån påverkar en senare. Av denna anledning utförde jag två analyser med tre veckors mellanrum. Förhoppningsvis har detta förfarande även motverkat vad Hartman benämner ”sektiv uppmärksamhet”, dvs de förväntningar som lätt styr vad man läser in i sitt undersökningsmaterial (Hartman 2004:147).

Då validiteten ändå kan ifrågasättas med tanke på den subjektiva förförståelsen (Hartman 2004:191,146-147, Denscombes 2000:250-251) måste framhållas till denna studies fördel att källmaterialet är både åtkomligt för andra att ta del av i sitt ursprungliga skick samt beständigt i form av tryckta källor. Så är sällan fallet med intervjuer och observationer, vilka ofta genomgår ytterligare ett översättningsled (Denscombes 2000:201, 260-261).

Slutligen ska påpekas, att eftersom man bör eftersträva mesta möjliga transparens i sitt tillvägagångssätt för att underlätta granskning (Hartman 2004:146, Stukat 2005:124), så bifogar jag i slutet av detta arbete de analys-scheman och den karaktärsteori jag använt mig av (bilaga 1 & 2).

3.6 Tillvägagångssätt

Inledningsvis läste jag alla texter förutsättningslöst efter att slumpmässigt valt ut dem. Först därefter bestämde jag analysmetod, verktyg och teoretiska utgångspunkter.

Bergström och Boréus rekommenderar en så kallad ”pilotstudie” i vilken man prövar metod och verktyg. Genom genomförandet av en sådan fick jag en god möjlighet att pröva hållbarheten i metoden samt justera mina analysverktyg (Bergström och Boreus 2005:50).

Därefter sorterade och tematiserade jag materialet utifrån mina frågeställningar, enligt det sätt som Larsen rekommenderar att en kvalitativ analysmodell inleds med (Larsen 2009:101-102), dock utan att helt låsa mig till desamma. Varefter processen fortlöpt har jag således, enligt Larsens förordande, kunnat lägga till adekvata kategorier samt lyfta bort andra, då det förväntade utfallet uteblivit (ibid).

Den tematiska sorteringen kom sedan att, tillsammans med Nikolajevas analysverktyg, utgöra grunden för analysen. Nikolajeva påpekar i boken *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen* (1992) vikten av att se till både helhet och del i textens komposition för att uppnå en så rättvis bedömning av de litterära karaktärernas framställning som möjligt (Nikolajeva 1992:167-168). Detta har jag lagt mig vinn om att beakta; dels genom att ta ut något mer text än vad som klassificerats enligt de olika urvalstemana, dels genom att föra in samma text på flera olika ställen där denna kunnat tänkas påverka resultatet.

3.7 Urvalskriterier för litteratur

Jag utgick från skönlitterära barnböcker med fotbollstema, riktade till ålderskategorin 9 - 12 år. Dessa har, till skillnad från böcker skrivna för 6 - 9 åringar, betydligt mer komplext skildrade karaktärer, vilket föranledde att valet föll på först nämnda kategori. Då huvudpersonernas ålder i böckerna även tenderar att följa angivelserna för läsåldern bidrar

detta till en ökad mognadsmässig komplexitet. Fotbollen är inte längre ”bara på lek” i skildringar för åldrarna 9 - 12 år.

Att spelet inte enbart bildar fond utan kan sägas utgöra ett centralt tema som återkommer genom hela boken får således utgöra min definition av fotbollstema.

Att urvalet gjordes av böcker skrivna från 2005 fram till 2011 beror på att jag vill studera samtida exempel på hur genus framställs. Urvalet skedde från Aspuddens bibliotek, då det kan antas frekventeras av de barn som går på Aspuddens skola; en av Stockholms största grundskolor med bland annat fotboll som profil.

För att underlätta studiens fokus på genusanalys valde jag två böcker med kvinnliga och två böcker med manliga huvudpersoner.

Utifrån 16 titlar med fotbollstema, för ålderskategorin 9-12 år, samt skrivna från år 2005 till 2011, gjorde jag sedan ett slumpmässigt urval genom lottning.

3. 8 Presentation av undersökningsmaterial

Följande fyra titlar utgjorde underlag för min studie:

- *Ludde gör en Zlatan* av Viveca Lärn - manlig huvudperson
- *Drömlaget. Mot nya mål* av Glenn Ringtved - manlig huvudperson
- *Biljana är bäst!* av Martin Jonols - kvinnlig huvud person
- *Spelvändning* av Mats Wänblad - kvinnlig huvudperson

4. Teoretiska perspektiv, centrala begrepp och tidigare forskning

Jag kommer nedan beskriva de teorier som analysen baseras på. Inledningsvis belyser jag de teoretiskt mest centrala begreppet *genus*. Sedan presenterar jag Yvonne Hirdmans teori om *genussystemet* samt hennes begrepp *genuskontrakt*. Därefter följer en kortfattad queerfeministisk kritik av uppdelningen mellan begreppen kön och genus. Slutligen återger jag ett urval av den tidigare forskning som bedrivits på området, vilken även kommer att beröras i slutdiskussionen av denna studies resultat.

4.1 Genus

Yvonne Hirdman, professor i genushistoria, beskriver hur termen ”könsroll” kom att utmönstras runt 80-talets början eftersom det hade kommit att få representera ett tämligen oproblematiserat innehåll (2008:12). Hirdman skriver att sammanslagningen av kön och roll

signalerar att det är biologin som ytterst bestämmer hur rollen formas. Med begreppet ”genus”, menar hon, betonas istället att bakom de fastställda normerna ”kvinna” och ”man” döljer sig fostran, tvång, prägling och underordning (Hirdman 2008:12-14).

Ordet ”kön” har en lång historia av att fyllas med skilda innebörder; alltifrån könsorgan och sexuell betydelse till att bli en synonym för kvinna och man (Hirdman 2008:15). Införandet av beteckningen genus, menar Hirdman erbjuder distans så att begreppsförvirring undviks. Begreppet genus behandlar kvinnligt och manligt som överförda abstraktioner, vilket ger en möjlighet att frilägga mönster och får därmed också en frigörande potential (Hirdman 2008:15-16).

Det ska påpekas att Hirdman poängterar att en förenklande tolkning av genusbegreppet som ”socialt kön” måste bemötas med största vaksamhet. Begreppet ”socialt” tenderar att bli uddlöst, då det saknar ett definierat innehåll och därför kan användas på ett lättvindigt sätt (Hirdman 1988:6). Därtill riskerar det att uppfattas som något vi kan gå i och ur, ta på och av, liksom ett plagg på den biologiska kroppen, skriver hon. Det kommer då snarare att likna det förlegade könsrollsbegreppet än uttrycka den sammanvävda verklighet som begreppet genus åsyftar (ibid).

Hirdman skriver:

Genus kan förstås som föränderliga tankefigurer ”män” och ”kvinnor” (där den biologiska skillnaden alltid utnyttjas) vilka ger upphov till/skapar föreställningar och sociala praktiker, vilka får till följd att också biologin kan påverkas/ändras – med andra ord, det är en mer symbiotisk kategori än ”roll” och ”socialt kön”. (Hirdman 1988:6-7).

4.2 Genussystemet

Yvonne Hirdman beskriver hur vi fostras och formas enligt de rådande normer som gäller i samhället beträffande kvinnligt eller manligt. Detta kallar hon ”genussystemet”, ibland även uttryckt som ”genusordningen” (Hirdman 1988:7). Genussystemet ger en struktur åt samhällsordningen grundat på kön vilken syftar till att upprätthålla maktrelationerna dem emellan (ibid). Kvinnor som grupp hålls härigenom socialt underordnade män som grupp (ibid). Praktikerna i detta genussystem är något som genomsyrar allt vi gör; vårt språk, tänkande och vår kultur. Det utgör basen för samhälles sociala, ekonomiska och politiska ordning (Hirdman 1988:7, 9).

Genussystemet bygger ytterst på två principer: ”isärhållande” och ”hierarki” (Hirdman 1988:7). Isärhållandet innebär ett dikotomt synsätt där manligt och kvinnligt inte får blandas så att kategorierna riskerar att suddas ut (ibid). Detta mönster menar Hirdman

”föser oss in i kvinnofällor och mansfällor” (Hirdman 2007:12) och det ”vilar på tusen olika praktiker och teorier om skillnader mellan könen” (ibid). Gränsöverträdelser ogillas ofta av omgivningen vilket också markeras på olika sätt, exempelvis genom ifrågasättande, osynliggörande eller uteslutning (Hirdman 2007:13-14, Hirdman 2008:65-67).

Hirdman poängterar att detta isärhållande långt ifrån är jämlikt då män ges tillträde till arenor till vilka kvinnokollektivet inte är betrodda. Dessa manliga arenor värderas högre och då den underordnade gruppen exkluderas, förstärks också underordningen (Hirdman 2008:62).

I den hierarki som sålunda upprättas får mannen utgöra den norm mot vilken kvinnan jämförs och som hon därför framstår som undantaget till (Hirdman 1988:8-9). Denna manliga norm, menar Hirdman, är en kulturell självklarhet som representeras överallt och är invävd i både våra tankar och vårt språk (Hirdman 1988:9, Hirdman 2008:60).

Att uppdelningen blir så pass meningsskapande, beror enligt Hirdman på att människan gärna orienterar sig i världen efter ”platser, sysslor och sorter” (1988:10). Det inbjuder till att olika former av status- och maktstrukturer skapas. Könen formeras till han- respektive hongenus, vilka utmärks av en exploatering av vår biologiska olikhet, liksom av ett motsatstänkande; en dikotomisering (ibid).

4.3 Genuskontraktet

Varje tid och samhälle upprätthålls av någon typ av kontrakt mellan könen, skriver Hirdman (1988:15). Detta kontrakt skall dock inte förstås som ett resultat av jämnstarka parter köpslående, utan är tvärtom en ordning utformad av den part som definierat sig själv som norm och den andra som undantag (ibid).

Hirdman använder sig av Jörgen Habermas term ”livsvärlden” vilken får förklara det djupgående kulturella och sociala gemensamhetsgods som ryms integrerat i varje samhällligt system och som gör det möjligt att dela erfarenheter (1988:14). Detta sker på tre olika nivåer:

- 1) *som kulturell överlagring* – överförda föreställningar om hur exempelvis den ideala relationen mellan kvinna och man är
- 2) *som social integration* – via artefakter, institutioner och arbetsfördelning mellan kön.
- 3) *som socialisering* - den direkta inläringen på individnivå (Hirdman 1988:14, 2007:213)

Genuskontrakten kan ofta innebära mycket konkreta föreställningar (Hirdman 1988:15). De kan handla om hur män och kvinnor ska uppträda mot varandra, t ex i arbetet; vilka redskap som tillhör vem, i kärleken; vem som ska förföra eller förföras, i språket; vilka ord man får

använda och hur, till utseendet; vilka kläder, frisyrer etc som tillåts och så vidare i all evinnerlig detaljriktighet (Hirdman 1988:16).

Överenskommelsen bygger i grunden på att det överordnade kollektivet kan tillskansa sig tolkningsföreträde (Hirdman 1988:14-15). Genuskontrakten ärvs från generation till generation och genusystemet blir därmed operationaliserat (Hirdman 1988:16). Hirdman skriver att ”Kontrakten är i sig de ömsesidiga föreställningarna. Systemet är den process som via kontrakten skapar ny segregering, ny hierarkisering” (Hirdman 1988:16).

4.4 Kritik av uppdelningen kön/genus

Tiina Rosenberg presenterar i boken *Queerfeministiska agenda* (2002) poststrukturalisten Judith Butler. Enligt Rosenberg ogiltigförklarar Butler den binära uppdelningen mellan kön och genus som baseras på dikotomin natur och kultur (2002:70). Kön är inte något vi har i form av en sann kärna, utan blir istället till genom repetitiva handlingar och uttryck, vilka är performativa till sin karaktär (Rosenberg 2002:74). Genom att skapa våra kön efter en heterosexuell matris underhåller vi en maktstruktur. Detta sker i samspel med andra under en livslång process (Rosenberg 2002:71).

Jag väljer dock att använda Hirdmans modell. Dels för att den tydliggör de två basala komponenterna; isärhållandet och hierarkin, dvs maktordningen mellan kvinnor och män, dels för att den förespeglar en möjlig förändring (Hirdman 2007:217).

Ytterligare en kritisk synvinkel vad gäller det dikotoma synsättet på män och kvinnor som överställda och underställda kategorier, måste ändå kort beröras: Eftersom det även finns långtgående skillnader, inte bara mellan kvinnor och män, utan även mellan kvinnors (liksom mäns sinsemellan) olika ställningar i samhället beroende på klasstillhörighet, hudfärg, etnicitet, sexuella preferenser etc. (Lykke 2009:46) så skulle man kunna kritisera Hirdmans synsätt som förenklat.

4.5 Tidigare forskning

Jag kommer här presentera två doktorsavhandlingar. Först Marika Andraes *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914-1944* (2001) och därefter Maria Österlunds *Förklädda flickor – Könsoverskridande i 1980-talets svenska ungdomsroman* (2005).

Marika Andrae, forskare i litteraturvetenskap, har avhandlat bokförlaget B. Wahlströms utgivning av ungdomsböcker 1914-1944. I avhandlingen belyser hon hur könsnormerna ser ut i 77 stycken slumpmässigt utvalda titlar; hälften med röd rygg, skrivna ”för flickor” och hälften med grön, vilka på omslagen anges vara ”ungdomsböcker” men i undertitlar och förlagskataloger beskrivs rikta sig till pojkar (Andrae 2001:23). Andrae pekar på att uppdelningen i rött och grönt samt benämningarna ”flickor” respektive ”ungdomar”, både speglar könsens isärhållande och den hierarki i vilken mannen görs till norm, dvs uppfyller den grundstruktur som Yvonne Hirdman givit namnet ”genussystemet” (Andrae 2001:33) .

Andraes analys visar att huvudpersonerna i dessa skildringar möter vitt skilda normer beroende på vilket kön de har (Andrae 2001:243). De tilldelas olika roller utifrån sitt genus och sammanstrålar slutligen i en ideal konstruktion; nämligen den borgerliga familjens uppenbarelse. Inom denna uppfyller de en klassisk rollfördelning mellan manligt och kvinnligt beteende (ibid).

Andrae finner i flickboken två framträdande mönster: yngre huvudpersoner får här antingen ena en splittrad eller vacklande familj, alternativt leta upp en ny idealfamilj att ingå i, medan de äldre huvudpersonerna å sin sida ligger närmare tillhand att ingå äktenskap och bli mödrar (2001: 243). Vägen till detta kan gå via yrkesarbete. I de tidigare böckerna ger man dock upp sitt arbete när familjebildningen sker, medan man i de senare skrivna inte i samma utsträckning fokuserar på familjelivet. Här blir det istället själva frieriet eller parbildningen som får avsluta historien (Andrae 2001:244).

. Gemensamt för de bägge mönstren är det fokus som läggs på relationer samt den stora omsorg flickorna uppvisar om andra. Inte sällan bygger berättelsens dynamik på en konflikt mellan anpassning och oönskat uppförande. Flickan får då under berättelsens gång lära sig att ändra sitt beteende till ett av omgivningen mer önskat; ofta motsvarande husmoderns och makans roll. Denna omskolningsprocedur sker inte sällan via lärdomen av en läxa. Således omvänds hon till ett mer idealt kvinnligt beteende, något hon internaliserar så pass att det slutligen också fungerar självreglerande (Andrae 2001:243, 246).

I pojkboken finner Andrae draget att pojken redan som yngling betraktas och bemöts som en presumtiv man (2001:244). I denna roll premieras både friheten och äventyrlusten. Rollen erbjuder också pojken makt. Ytterst eftersträvas här kontroll och självständighet, samt att i detta vinna ära och aktning – något han uppnår genom att mäta sig med andra, både gällande fysisk och psykisk styrka; drag som utmärker en riktig karl (ibid). I pojkboken beskrivs en

värld av utmaningar och äventyr, till skillnad från flickboken som oftare utspelar sig kring intimare relationer i hem och familj (Andrae 2001:243).

. Men pojkarna exponeras även för andra ideal; här återfinns gentlemannens civiliserade uppträdande vad gäller moral och ansvarstagande. Genom detta förväntas buspojken ändå efter ungdomen förbereda sig för inträdet till en ansvarsposition i samhället. Något som således skiljer sig från flickornas förväntade position, i vilken familjen ses som främsta prioritet (Andrae 2001:245).

Både flickor och pojkar kan i böckerna ges självrannsakande stunder men medan det för flickan innebär krav på transformering, i form av en beteendeförändring, beskrivs pojken sällan vara tvungen att ändra sitt beteende (Andrae 2001:246). De gränser som pojkarna uppmanas utforska stängs istället för flickorna (ibid).

. Andrae skriver att ”pojkarna är mindre uppenbart styrda, eftersom den vuxna manligheten hela tiden ses som något åtråvärt” (Andrae 2001:249) medan flickorna alltså uttryckligen styrs av sin omgivning. Flickorna begränsas av trängre ramar och håller sig socialt inom en snävare krets, summerar hon. I och med detta har de flickor som skildras i böckerna också fler nära relationer än vad pojkarna har (ibid). Flickan måste hela tiden lita till interaktion emedan pojken kan lita till sin egen förmåga (Andrae 2001:248).

Den andra avhandlingen jag vill belysa är även den skriven utifrån ett litteraturvetenskapligt perspektiv: Maria Österlund har studerat 11 ungdomsromaner från 1980-talet i vilka flickskildringar rymmer ett förklädnadsmotiv (2005:2).

. Genom att låta flickor klä ut sig till pojkar tog författare under 80-talet ett radikalt grepp för att försöka kullkasta könets stigmatiserade uttryck. En androgynitet började nu eftersträvas, inspirerad av de omvända litterära könsstereotyper som föddes ur 70-talets könsrollsdebatt (Österlund 2005:1). ”Att vara flicka har genom tiderna i den litterära skildringen framställts som en skavande, trång och förminskande belägenhet” skriver Österlund (2005:1) och menar att förklädnadsmotiven härav följde som naturlig reaktion (ibid).

Dock visar det sig att denna förklädnad helt måste utesluta all slags femininitet, då rollen kräver att enbart maskulina uttryck ges åt berättelsens hjälteskildringar. Den nya manliga rollen prövas med mandomsprov; ofta i form av livshotande tävlingar, kraftmätningar och andra dåd vilka alla kräver egenskaper som mod och styrka av stora mått (Österlund 2005:326).

. I och med att flickan så radikalt tvingas byta identitet synliggörs könsstrukturerna tydligt,

skriver Österlund (2005:326). Men härav blir också sannolikheten av en förening av de kvinnliga och manliga uttrycken utopiska: förklädnaden erbjuder bara flickan ett tillfälligt äventyr och kan således inte bli någon adekvat lösning på hennes underordning (ibid).

Förklädnaden kan dock, enligt Österlund, tjäna till att uppmärksamma frågan om könet som varande en konstruerad kategori. Då den till pojke förklädda flickan, lyckas övertyga sin omgivning påvisar hon alltså att könet är en konstruktion. Härmed inbjuder skildringarna till ett synliggörande av identifikation och makt (Österlund 2005:330).

. Ett exempel på hur skillnad ytterligare görs, framhåller Österlund, är hur den förklädde pojken skiljer sig från den förklädda flickan: Emedan pojken som flicka, degraderas, når flickan som pojke, makt (2005:327). Rollerna skiljer sig också åt vad gäller de sexuella uttrycken; för honom får förklädnaden ofta ge uttryck för ett sexuellt begär, medan det för henne skildras som en flykt från det sexuella uppvaknandet (ibid). Vad gäller sexualiteten i romanerna så får dock det heterosexuella begäret sätta stopp för själva förklädnadsintrigen. Homosexuella handlingar kan förvisso ges ett visst utrymme men då bara på grund av att könet förväxlat och att detta faktum nogsamt kan pekats ut som orsak (Österlund 2005:332).

Förklädnadstemat kan ses som ett tillfälle för blyxtbelysande revolt, menar Österlund. Avser man att förvalta en idé om emancipation måste flickan emellertid tillåtas hålla flickföraktet borta. Blir hon radikalt maskulin går det frigörande momentet förlorat, skriver Österlund (2005:330). När förklädnaden är över så är återanpassningen ett faktum; att bevara den frihet hon erbjöds som pojke är inte längre möjligt. Dock har, i dessa romaner, flickan ofta gjort sig en erfarenhet som för alltid förändrar hennes syn på kön och sin identitet (Österlund 2005:332). Ibland tar detta sig uttryck i en anpassningsstrategi som mynnar ut i överdrivet feminina uttryck. Ibland får hon finna en ny fristad i vilken hon kan ses arbeta med kreativt skapande uttryckssätt. Några författare låter emellertid flickan dö och tycks med detta underförstått mena att någon annan lösning inte är möjlig för henne (Österlund 2005:332).

Anmärkningsvärt, skriver Österlund, är att när andra typer av samtida flickskildringar beskriver en förskjutning från passiv till aktiv flicka, så utgör förklädnadsromanerna ett undantag. Det är här bara som förklädda till pojkar, som flickorna får ta för sig (Österlund 2005:333). På så sätt löper skildringen risk att hämma och tysta flickan som karaktär. Trots det emancipatoriska draget hotas feminiteten således att förkvävas (ibid). Romanerna, menar Österlund, iscensätter härmed det individuella projektets svaga inverkan på den rådande ordningen mellan kön (2005:334).

5. Resultatredovisning och analys

Nedan kommer jag, en i sänder, att presentera de barnböcker jag analyserat. Detta sker enligt följande upplägg: först korta basfakta om boken, därefter tecknas dess ramberättelse, sedan följer fyra underrubriker i vilka resultatredovisning och analys sammanflätas.

Underrubrikerna är: Kropp – identitet, Relationer, Fotboll, Familj.

Analyserna varierar i längd beroende på texternas omfattning samt karaktärernas komplexitet.

5.1 Bokpresentation av *Ludde gör en Zlatan*

Ludde gör en Zlatan av Viveca Lärn (2009) är en 122 sidor lång bok, uppdelad på 11 kapitel. Den är berättad i tredje person men frångår aldrig huvudpersonen Luddes perspektiv.

5.1.1 Ramberättelse:

Ludde, 12 år, spelar i Rävorna IF. Mamma Ramona är bibliotekarie och styvpappan Hugo, lagets tränare. Luddes passion är fotboll, men han läser också böcker och drömmer, förutom fotbollsproffs, även om att bli författare. Luddes riktiga pappa finns inte med i bilden.

Pojkarna i laget tävlar inbördes om vem som vet mest om Zlatan. Lagkompisen Henry bor hos sin farfar Boston-Gurra som är lagets kapten. När han vinner pengar på travet bjuder han alla på fotbollsresa till Italien för att se Inter möta Reggina. De åker buss ner tillsammans, ser Zlatan spela på San Siro och får spela en hemligt arrangerad vänskapsmatch i vilken Ludde gör lagets enda mål. Under resan bestämmer han sig för att göra något stort, *vad* har han dock inte klart för sig. När så bollen skjuts upp bland publiken ser han sin chans. Han fångar den kvickt, springer ut på planen och sätter den i krysset bakom Regginas förvånade målvakt. Ludde ”gör en Zlatan” och hyllas som en hjälte.

5.1.2 Resultat och analys av *Ludde gör en Zlatan*

Kropp - identitet

Ludde har fem stora affischer av Zlatan på väggarna och tapeter i IFK Göteborgs färger. Övriga idoler är Hjalmar Jonsson och Tobias Hysén. Lagets tränare, lagkapten och alla spelare som nämns är pojkar eller män.

Förutom fotboll älskar Ludde att läsa. Hans läsintresse belyses med fyra mansnamn; Dostojevskij, Edgar Allen Poe, Herkules och *Den siste mohikanen*. Ett litet foto av

författarinnan Emelie Flygare-Carlén sitter på hans vägg. Det betonas dock att han fått den av sin mamma. Om han läst Flygare-Carlén får man inte veta.

Identifikationen sker således uteslutande via manliga förebilder. Härmed menar jag att genussystemets hierarki, i vilken mannen utgör norm, kommer till tydligt uttryck (Hirdman, 1988:7). De beteenden och identifikationer som förväntas ske efter genussystemets isärhållande princip gällande manligt och kvinnligt agerande, kan här ses utmanas via den lilla kvinnobild som stör ordningen och också kommenteras nedlåtande av styvpappan Hugo: ”Vem är det där? I vilken liga lirar hon? Det måste vara i gårdsgårdsserien” (Lärn 2009:6). Bilden kan ses symbolisera det avvikande hos Ludde: han läser!

Vidare ifrågasätts Luddes läsintresse både av lagkamraten Kalle: ”Du kan aldrig bli proffs om du håller på så där”(Lärn 2009:60) och av Hugo: ”Böcker och fotboll går inte ihop” (Lärn 2009:6). Men Ludde tvekar inte, han ska bli *både* fotbollsproffs *och* författare när han blir stor.

Hugo och Kalle kan härmed sägas representera den ena sidan av motsatsparet gillar, respektive ogillar sport (Connell 2003:58) vilket i boken beskrivs tydligt uppdelade som manliga respektive kvinnliga aktiviteter. Det kvinnliga representeras här av mamma Ramona som beskrivs sakna bollkänsla och intresse för sport, medan både den biologiska pappan och styvpappan enkom presenteras via sportintressen. De skilda praktikerna får i och med detta ett dikotomt uttryck för skapandet av genus (Hirdman 1988:7).

Då mamman beskrivs som den ständigt läsande bibliotekarien, alltid refererande till böckernas värld och Ludde följer hennes exempel, får hans karaktär rymma en förening av de annars dikotoma uttrycken för manligt och kvinnligt (Hirdman 1988:7). Dock intar Ludde ett klassiskt manligt förhållningssätt; han hävdar sin ståndpunkt, utan att vackla i tron på sig själv. Då han tänker på framtida yrken är det med självsäkerhetens signum; han *ska* - inte *vill bli* eller *drömmer om*. Detta självständiga förhållningssätt tas upp som ett manligt signum i Nikolajevas motsatsschema (2004:129), liksom envishet beskrivs i Connells (2003:58).

Den busighet Ludde visar, jämte envisheten och självförtroendet, är också signifikativt för karaktären. Han beskrivs gilla att vara i centrum och hans mål är att uträtta stordåd; ”större än Herkules tolv ” (Lärn 2009:103). När han slutligen tar sig in på San Siros arena är detta tilltag något som premieras. Publiken jublar och hans mamma ropar uppmuntrande. Hugo understryker förvisso regelbrottet med att först se sträng ut, men sedan lyfter han upp Ludde på sina axlar, springer runt och vrålar: ”Men det var väldigt, väldigt roligt gjort!” (Lärn 2009:117) varpå hela laget hurrar och tjuvar!

Nikolajeva sätter det kvinnligt lydiga mot det manligt aggressiva i sitt schema (2004:129). Här tolkar jag det aggressiva även inkludera det busiga, vilket likaledes kan fungera som det

lydigas motsats. Ett klassiskt pojkdirag utmärker således Ludde och han kan i detta avseende anses uppfylla isärhållandets dikotoma skapande av genus (Hirdman 1988:7).

Dock får, förutom läsintresset, även beskrivningarna av Luddes filosofiska drag honom att framstå som avvikande från de andra pojkarna. Detta kommenteras exempelvis av fotbollspappan Arne som undrar över sin femårige son när denne uttalar sig på ett ovanligt målande sätt; ”Jag vet inte var pojken får alla sina konstiga idéer ifrån. Han lyssnar nog för mycket på Ludde”(Lärn 2009:46) Ludde beskrivs dessutom som omtänksam; det är han som utbringar ett fyrfaldigt leve för Boston-Gurra som bjudit alla på resan och det är han som erbjuder sig att ge bort sin nya fotbollströja till en lagkompis avundsjuka lillebror.

Luddes uppvisande av dessa, enligt Nikolajeva, kvinnliga drag; omtänksamhet samt att tänka kvalitativt (2004:129) (här: filosofiskt), kan ytterligare betraktas utmana genussystemets strävan efter isärhållande av manliga och kvinnliga domäner (Hirdman 1988:7). Bristen på acceptans för dylik avvikelse markeras via Arnes kommentar; Ludde är underförstått konstig.

Inom fiktionens ram visas härmed vad Hirdman beskriver som *socialisering*, dvs en av de tre reproduktionsprocesser i vilka genuskontrakten och dess reproducerande föreställningar om kvinnligt och manligt, upprätthålls (Hirdman 1988:14). För läsaren av boken om Ludde kan detta istället fungera enligt den reproduktionsprocess Hirdman benämner *kulturellt överlagrande* (ibid). I denna förmedlas genom bilden av Ludde ett utmanande av isärhållandets princip och genom omgivningen ett arbete för vidmakthållandet av densamma.

Pojkkropparna beskrivs som spinkiga, utom målvakten som ”var stor och bred, utan att vara tjock” (Lärn 2009:10). Muskelmassans storlek är något som återkommande kommenteras: t ex ”Ibrahim var den som hade minst synliga muskler i laget. Fast han var väldigt snabb” (Lärn 2009:14), liksom Ludde beskrivs av sin styvfar Hugo; ”Inse att du har fel gener grabben. Zlatan är jättestor, 192 cm lång och bred som en ladugårdsdörr ... Du är ganska liten och rätt klen ...” (Lärn 2009:64). I matchen beskrivs Zlatan röra sig ”som en jättehulk över planen”. ”Bara ren styrka”, suckar Ludde. ”Vilken man”, svarar Mehmet, ”han utstrålar makt! Han är kungen.” (Lärn 2009:103). Ludde grubblar dock inte nämnvärt över sin egen kroppsbyggnad utan resonerar här offensivt när Hugo pikat honom. Han knyter nävarna och tänker att han minsann ska visa ”Hugo, laget och hela världen vilka gener han har!” (Lärn 2009:65).

Hirdman beskriver hur isärhållandets princip bygger på en *fysisk och psykisk* ordning och att dess uttryck representeras i våra föreställningar om det kvinnliga och det manliga (Hirdman, 1998: 9). Luddes revanchistiska strategi då han inte anses lyckad, sedd utifrån den fysiska ordningen, ger ändå exempel på envishet, en egenskap som Connell tar upp som

manlig (2003:58). Luddes förhållningssätt kan i detta likväl rymmas under Nikolajevas manliga egenskapsbeskrivningar; tävlande och självständighet (2004:129).

I och med dessa ständigt återkommande, manligt signerade drag, framstår Ludde ändå som övervägande manligt karakteriserad.

Relationer

Ludde förhållande till tjejer beskrivs redan på sidan två. Han har ”slutat med tjejer. Det fanns inte en chans att han skulle hinna hålla på med något sån´t” (Lärn 2009:6).

Zlatan's förhållande till Helena Seger omnämns och Loredana undervisar under resan pojkarna i olika italienska uttryck de kan ha nytta av: ”Om en vacker flicka säger Giu le mani! betyder det bort med tassarna” berättar hon (Lärn 2009:71). Härmed ses heterosexualiteten förutsättas.

Det heterosexuella begäret är en ”grundbult” i upprätthållande av genussystemet och detta manifesteras, enligt Hirdman, i genuskontraktets alla tre reproduktionssystem (1988:10,14). Via beskrivningar av Luddes och de andra pojkarnas intresse för det motsatta könet, samt då alla i boken beskrivs som heterosexuella, representeras det heteronormativa förhållandet som det enda möjliga vad gäller sexuella relationer. Ytterligare ett exempel på det förväntade heterosexuella begäret är den uppdelning som görs av män/pojkar och kvinnor/flickor i skilda sovsalar under resan (Lärn 2009:71)

Vad vänskapsrelationerna anbelangar så utspelas de i denna bok bara i förhållande till det egna könet. Här framhålls inte att Ludde skulle ha någon närmre relation till en speciell person. Umgänget beskrivs istället som sporadiskt och kollektivt. Relationerna till vännerna skildras främst genom tävlan samt genom och tråkningar som kan övergå till att bli rent fysiska: Ludde blir ”vänskapligt men hårt knuffad i sidan så han ramlade i en vattenpöl” (Lärn 2009:38) och han blir för ett skämt: ”straffad med en våt handduk över axlarna just när han klätt sig färdigt” (Lärn 2009:14). Man skrattar ut varandra för misslyckanden. Ett exempel är när Mehmet avvisats av en tjej, ett annat när Ludde misslyckas i ett kunskapstest om Zlatan. Men Ludde undviker att ta tråkningarna personligt genom att ta till sin vanliga strategi: han försöker tänka på hur hjältar i böcker klarat sig ur liknande knipor, ... exempelvis genom att överlista motståndarna (Lärn 2009:46, 47).

Uppdelningen av kön är här mycket tydlig. Pojkar umgås med pojkar. Denna homosocialitet, liksom att sexualiseringen av det motsatta könet framställs som det enda möjliga förhållningssättet motsvarar genussystemets isärhållandeprincip vilket bygger på att kvinnligt och manligt ej bör blandas - i syfte att upprätthålla mannen som överordnad kvinnan (Hirdman 1988:7).

Till detta måste fogas *hur* den manliga vänskapen gestaltas: det är inte någon intim, förtrolig samvaro. Man ägnar sig istället åt olika aktiviteter som fotboll, dataspel, cykling, kortspel och frågesport. Relationerna har en ytlig, gärna kollektiv prägel. Intimitet respektive ytlighet, enskilda respektive kollektiva relationer kan här ses motsvaras av kvinnliga och manliga motsatspar. Under Nikolajevas motsatsschema kan dessa sorteras in under ”självständighet” och ”beroende” (2004:129). Hur flickors/kvinnors relationer skildras visas inte här. Den känsla av nederlag Ludde brottas med då han misslyckas i Zlatantestet, innebär inte att han förväxlar det med tankar på att vara dålig som person. Istället söker han en offensiv strategi för att behålla anseendet och statusen i gruppen. Lösningen kan beskrivas mycket rationell; en egenskap, enligt Nikolajevas matris, tillskriven det manliga sättet att vara (2004:129).

Fotboll

Hugo har i boken dubbla roller: Tränarens och styvfaderns. I bägge karaktäriseras han främst via order och befallningar. Han muttrar och ryter och befäller. Han tackar aldrig för hjälpen eller ger beröm. Undantaget kommer i slutet av boken, efter Luddes tilltag på San Siros arena. Då beskrivs Hugo ”spricka upp i ett av sina sällsynta leenden” (Lärn 2009:117).

När det är dags för säsongens första uteträning beskrivs han ”försöka dölja vårglädjen bakom en machoaktig min” (Lärn 2009:11). Han uppvisar vidare brist på empatisk förmåga: I hemmet rycker han upp Luddes dörr utan att knacka och som tränare muttrar han till ett barn som inte tillåts gå på en träning att ”argumentet gäster” då aldrig har stoppat honom från att gå på träningar när klubben kallat. När en av spelarna klagar över att träningen är ansträngande kontrar Hugo med ännu fler övningar av samma slag.

Ludde grubblar ofta över Hugos auktoritet men protesterar bara vid ett enda tillfälle: När Hugo sammanbitet betraktar spelarna och talar om att oavgjort inte räcker, muttrar Ludde: ”Vi ska vinna, fårskalle” (Lärn 2009:28). Blixtnabbt ryter då Hugo till, varpå Ludde mumlar ett förlåt. Ludde upplever Hugos auktoritet med styvbarnets ögon och jämför sig med sagans Askunge.

Enligt Nikolajevas motsatsschema överensstämmer Hugos egenskaper med de manligt klassade adjektiven; aggressiv, känsloloka, hård, rationell (2004:129) samt med Connells beskrivning av manligt som ”dålig på känslor” (2003:58). Att han sägs försöka dölja känslor bakom en machoaktig min, vittnar om hur han för en aktiv kamp för att upprätthålla sitt genus (Hirdman 2008:15-16). Hirdman skriver att mannen som norm ses som en kulturell

självklarhet (1988:9). Möjligen kan det vara därför Hugo får agera oemotsagd. Ingen ifrågasätter någonsin hans otrevliga uppträdande, varken föräldrar eller barn.

Förutom Hugo är också Boston-Gurra och Sport-Åke engagerad i lagets träning. Tre män leder och är pojkarnas förebilder. Detta medan Lotta som är gift med Åke är den enda kvinnan knuten till laget. Hennes roll är dock att, i egenskap av läkare, vårda skadade pojkar.

I Connells uppdelning är kvinnor omvårdande och män aggressiva (2003:58). När aggressivitet blir det vårdandets motsats, är det sannolikt i betydelsen självhävdelse, en roll i vilken man tar mycket plats. Härmed kan dikotomin mellan könen sägas uppfyllas.

På färjeresan dricker Hugo och Sport-Åke pilsner. När Ramona påtalar att de är dåliga föredömen, biter Hugo ifrån att de är vuxna människor och att det inte betyder att de menar att pojkarna ska dricka öl när de blir stora. Ramona skakar då på huvudet, tar Luddes lillebror i handen och går därifrån. Till detta öltema kan fogas Arnes besvikna kommentar då Boston-Gurra plockar fram en lista ur sin portfölj: ”Jag trodde du hade öl i den” (Lärn 2009:39).

Hugo och Boston Gurra beskrivs också spela på travet, medan Ramona uttrycksfullt säger att travspel är ”slöseri med tid och sysselsättning för korkskallar” (Lärn 2009:27). Istället för att dricka öl diskuterar de medresande fotbollsmammorna kalorier; huruvida man skall undvika att få i sig dem, eller motionera bort dem. Utseende och kläder diskuterar de också, utom Ramona, som bara läser.

Nikolajeva beskriver de manliga egenskaperna som kvantitativa, de kvinnliga som kvalitativa (2004:129). Här ser vi i synen på travspelandet hur de manliga företräder en kvantitativ ansats – drömmen om den *stora* vinsten medan kvinnan företräder det kvalitativa synsättet; Ramona vill lägga sin tid och sina pengar på annat. Männerna dricker och pratar om öl utan att grubbla över sin förebildliga inverkan. Här återfinns Connells manligt aggressiva, självhävdande drag kontra de kvinnligt omvårdande (2003:58), uttryckta i Ramonas skepnad.

Ovan nämnda exempel på vilka som tränar och vilka som vårdar laget, vilka som spelar på trav och dricker öl och vilka som inte gör det, samt vilka som gillar sport och vilka som inte gör det kan tydas som exempel på upprätthållandet av ett isärhållande av kön (Hirdman 1988:7). Liksom förhållandet till utseendet. Männerna beskrivs inte alls diskutera detta.

Egenskaper, sysslor och intressen är här strikt strukturerade och det är mannen som presenteras som norm (Hirdman 1988:7); männen är inte bara ledare för barnen, utan får också sista ordet i diskussionerna. Ramonas moraliska invändning om öl, liksom den oro hon vid några tillfällen uttrycker, ges via männens bemötande ett hysteriskt drag. Många

överlägsna kommentarer yttras dessutom av flera av männen i boken. En av dem är: ”Jösses, kvinna. Är du helt bakom flötet” (Lärn 2009:112).

I och med att de kvinnliga gestalterna underkastar sig de manliga och låter dem få det sista ordet så upprätthålls också genuskontraktet i denna bok av bägge parter, något Hirdman delvis menar utgör en förutsättning för maktförhållandets fortgående (1988:15).

Vad gäller fotbollsspelet får vi inte veta mer om Ludde än att han älskar att spela fotboll. Han beskrivs t ex inte i termer av att vara skicklig, usel eller medelmåttig. Däremot, när han blir tacklad så att han får blåmärken beskrivs han bara bita ihop; resa sig, le och fortsätta. I den vänskapsmatch de spelar i Italien gör han förvisso lagets enda mål, men detta leder inte till seger.

Familj

Luddes mamma Ramona beskrivs vara den som tar hand om samt värnar om hemmet och barnen; hon dukar av frukosten, diskar och påminner om när det är mat. Hon reflekterar moralistiskt och oroar sig för barnen medan Hugo värjer sig mot henne med mothugg, ignorans - eller avväpnande kramar. Hon beskrivs också få svindel uppe på San Siros arena och håller sig då krampaktigt – i en man.

Kvinnan som omvårdande och skötandes barn och hem återfinner vi i Zackaris schema (1976:29ff). Här återfinns även beskrivningen: visar rädsla, vilket Ramona gör, t ex då hon omedelbart ropar på polis när Ludde försvunnit. Zackari tar upp kvinnliga egenskaper som att vara lättpåverkad samt förlita sig på män/pojkar (ibid), något jag ovan exemplifierat.

Vad gäller fysisk beröring av barnen så tillskrivs den främst Ramona medan Hugo endast en gång beskrivs rufsa Ludde i håret. För övrigt fungerar Ramona mest som åskådare till och möjliggörare av Luddes och Hugos aktiviteter; hon sköter hemmet, tittar på träningar, följer med på fotbollsresan för att titta på och för att ta hand om yngste sonen Raymond.

Luddes ”föräldrar” karaktäriseras enligt ovan nämnda exempel med väldigt olika roller. Härmed görs en beskrivning av genussystemets isärhållande princip i vilken författaren låter de olika könen iscensätta genus utefter vad man i motsatsschemana kan tolka som normerande beteenden (Hirdman 1998:7). Jag har inte funnit några gemensamma drag alls mellan Ramona och Hugo förutom att de har barn ihop.

Jag har dock funnit att Ludde förhåller sig till dem på helt olika sätt; sin mamma skäms han ofta för och han svarar henne med tillrättavisningar, alternativt med att skickligt glida undan. Ett beteende hon tycks acceptera. Hugo, däremot, lyder han, trots att han inombords värjer sig mot dennes domderande behandling och raljerande kommentarer.

Här kan man åter se en beskrivning av vad Hirdman benämner socialisering, en praktik i vilken människor fostras till ett genuskongruent beteende via direkt inläring på individuell nivå (Hirdman 1998:14): Ludde kan här tänkas lära av Hugo att man som man/pojke är hierarkiskt överordnad kvinnan och kan därmed låta bli att lyssna på och lyda sin mamma. Då detta är en litterär produkt skall den givetvis inte förväxlas med verkligheten, men tolkad kan den ändå sägas utgöra en beskrivning av hur ett reproducerande av genussystemet hela tiden försiggår (ibid).

5.2 Bokpresentation av *Drömlaget - mot nya mål*

Drömlaget - mot nya mål av Glenn Ringtved (2007) består av 85 sidor, uppdelade på 10 kapitel. Den är berättad i tredje person men frångår aldrig huvudpersonen Eriks synvinkel.

5.2.1 Ramberättelse:

Erik, 12 år, är fotbollslagets bästa spelare. De har precis nått högsta serien när han måste ge upp allt för att flytta till Spanien där hans pappa fått jobb. I frustration råkar han skjuta sönder en ruta i idrottshallen. Han inser att det betyder avstängning från fotbollen och försöker dölja misstaget, men erkänner sedan då hans kompis annars riskerar att få skulden. När han rymmer hemifrån för att han skäms hämtas han hem av sin förstående mamma. Som avstängd har han tråkigt och inser hur mycket tid han lagt på fotboll. Finalmatchen, dagen innan de ska flytta, blir han inringd. Överlycklig och samtidigt osäker på regelbrottet tackar han ja. Dock möter det inte bara uppskattning utan även spydigheter och provokationer. Erik straffar ut sig; skriker åt domaren och blir utvisad. Den avskedsfest man ordnat ställs in. Innan avresan hinner hans vänner ifatt honom och överlämnar en fotboll med sina autografer på. Erik kommer att sakna dem. Även om han bara ska vara borta ett år så är det redan som om de inte känner varandra.

5.2.2 Resultat och analys av *Drömlaget - mot nya mål*

Kropp - identitet

Fotboll är allt för Erik. Inget annat intresse beskrivs. Han är lagets skyttekung och nyligen uttagen till distriktslaget. ”Utan dej kommer vi att förlora alla matcher” säger vännerna när han måste flytta (Ringtved 2007:6). Den höga statusen gäller inte bara spelet utan även

hans personlighet. Han tar nämligen ansvar och står för det misstag han gjort. Vännerna beskrivs ”nicka sakta åt varandra för att visa hur stor Erik var” (Ringtved 2007:18).

Vad gäller skolarbete beskrivs han indirekt, via sin två år yngre syster: ”Hon var klokare än Erik på många sätt, bättre på läxarbete och nästan alltid glad”(Ringtved 2007:22). Man förstår att han inte är högpresterande och han beskrivs lätt bli deppig när saker inte går som han vill.

I Connells schema är sport ett klassiskt manligt intresse (Connell 2003:58). Erik och hans pappa beskrivs inte kunna leva utan fotbollen medan mamman och systemen är ointresserade. Identifikationsmönstret utifrån genus är härmed givet.

Systemen framhålls istället ha läshuvud, vara social och nyfiken på nya människor. Både hon och mamman är entusiastiska över flytten, att lära sig ett nytt språk och träffa nya människor.

Här finns alltså en genusbetingad kontrastering i vilken det kvinnligas signum är att vara relationsinriktad (Connell 2003:58).

Erik är mån om att hålla skenet uppe. Han försöker se glad ut och skämtar. När tårarna tränger upp, biter han ihop: ”Han ville inte gråta. Inte inför de andra” (Ringtved 2007:15).

Under ytan beskrivs han något mer komplicerad. Han skäms lite för att han reagerar själviskt eftersom han vet att hans sjuka syster skulle må bättre av värmen och han skäms för att han ljugit om den trasiga rutan och över att han rymt. Samtidigt tycker han att han har rätt att vara arg ”Vilket skit jag hamnat i”, tänker han (Ringtved 2007:25). I ilska gråter han sig till sömns.

Läsaren får här ta del av hur genussystemets socialiseringsprocess kan verka via direkt inläring (Hirdman 1988:14). Pappan resonerar, enligt Connells motsatsschema, manligt rationellt (2003:58): Han anser att Erik ska ta sitt straff utan förmildrande omständigheter. Erik försöker leva upp till kraven. Han försöker tänka rationellt, vilket krockar med känslorna. Han vill ta sitt straff, samtidigt som han upplever det orättvist då han ju träffade rutan av misstag. Han kämpar på så vis med att tränga undan de emotionella sidorna, vilka i Connells schema betraktas feminina (2003:58). Detta medan mamman är kvinnligt emotionell och förmedlar sin medkänsla med kommentarer som: ”Han kanske är ledsen för att vi skall flytta.” (Ringtved 2007:41) och ”Ingen slår väl sönder ett fönster med flit.” (Ringtved 2007:27). På detta svarar pappan bara: ”Varför skulle han vara ledsen? Spanien kommer bli jättebra för oss alla! (Ringtved 2007:41). Erik beskrivs här bli ännu argare: ”Pappa fattade noll. Han tänkte bara på sitt värdelösa jobb och struntade i sin son och hans liv.” (ibid).

Eriks kropp eller utseende får vi inte veta mycket om. Den enda beskrivande kommentaren är hans mammas, när hon tycker det är dags att klippa håret; han har bruna långa lockar.

Relationer

Erik umgås bara med killkompisarna i laget och umgänget sker alltid i grupp. När han blivit avstängd leker han fotbollslekar ensam på sitt rum. Sin sorg anförtror han inte någon. Vännerna sörjer att Erik ska flytta, men detta uttrycks bara genom att hans laginsatser kommer att saknas. Inga djupare känslor beskrivs. Endast vännen Oskar beskrivs nära att brista i gråt, medan övriga hänger med huvudena och sparkar i gruset. Även Erik beskrivs envist bekämpa tårarna.

Nikolajeva tillskriver det manliga genuset självständighet (2004:129), Connel: dålig på relationer (2003:58) och Zackari: bekämpar gråt (2004:129). Att tvärtemot dessa vara beroende, emotionell och relationsorienterad och gråta är alla egenskaper som kan undergräva auktoriteten och därmed platsen i den manliga hierarkin (Hirdman 1988:7). Pojkarna märks agera enligt detta och således kan genussystemets isärhållande praktiker om vad som förknippas med manligt respektive kvinnligt beteende, ses driva fram pojkarnas anpassning till det normativa genus som förväntas av dem (Hirdman 1988:15). Att Oskar och Erik kämpar mot gråten befäster detta. Liksom att vännerna i slutet tar farväl med handslag istället för med kramar eller ord.

Fotboll

Tränaren Jalle är ”en som inte slösar tid på skitsnack. Det var bara om de hade spelat dåligt som han kunde ge dem en rejäl utskällning” (Ringtved 2007:29). Den elake vaktmästaren förhör alla om den trasiga rutan. När Erik slutligen erkänner ser han förtvivlat på Jalle. Jalle betraktar Erik besviket och säger att den här knipan får han allt klara sig ur själv, eftersom han vet att man inte får spela där. Detta medan vaktmästaren hårt griper tag i Eriks arm.

Tystlåtenhet och sportintresse är två stereotypa drag som Connell exemplifierar skapandet av manligt genus med (2003:58). Detta kan ses gestaltas i Jalle som inte slösar tid på skitsnack och inte heller vill diskutera det inträffade med Erik utan tycks dela vaktmästarens och Eriks pappas syn på repressalier. Männen, här beskrivna som hårda, känslökalla och rationella enligt Nikolajevas manliga egenskaper (2004:129), polariseras mot de kvinnliga, milda och emotionella (ibid), här tillskrivet Eriks mammas karaktär, då hon förstående engagerar sig för Erik på ett känslomässigt plan vilket alltså varken pappan, Jalle eller vaktmästaren gör.

Fotboll beskrivs vara allt för Jalle. Han tar sig friheten att upphäva avstängningen då han till finalmatchen fått tre återbud. Jalle ringer då Eriks pappa som ger sitt bifall bara han själv slipper få skulden. Erik blir glad men också osäker men Jalle vidhåller att man kan bryta mot

regeln. Han säger nu att han tycker regeln är kass och menar att när vaktmästaren är bortrest kan de strunta i den; och Erik ska ju ändå flytta.

Zackari beskriver manligt genus med orden självständighet och oberoende (1976:29ff). Jalle visar i o m regelbrottet prov på detta men söker också godkännande från Eriks pappa. Gällande regelbrott i lagidrott ser vi hur den sociala normen här kommer i konflikt med självständigheten. Mammans uppfattning frågar ingen efter och i och med detta kan en könsdikotom hierarki skönjas enligt genussystemets upprätthållande praktik (Hirdman 1988:7).

De båda männen underkastar sig en dock en viss manlig hierarki; den gamle vaktmästarens ordning bryts i smyg, utan konfrontation. Lägst i denna hierarki står Erik, som också får sesona brottet. Han vacklar mellan den manliga självständigheten och det kvinnliga beroendet (Zackari 1976:29ff), se nedan:

Då andra föräldrar ifrågasätter regelbrottet löser Jalle detta genom att först sätta Erik på avbytarbänken. Två pappor diskuterar Erik: De tycker han är överskattad, han vågar ju inte ens tacklas. Eriks oro övergår då i ilska och revanschlust och han tacklas därefter så hårt att han får en varning. När en fotbollspappa ropar: ”Kom igen nu då din sopa” (Ringtved 2007:77) och ”Vad var det för jävla kärringskott” (Ringtved 2007:79) om den frispark Erik missar, blir han så provocerad att han tacklas ännu mer, fäller en spelare och bråkar med domaren tills han slutligen blir utvisad.

Den aggressivitet och känslökyla som speglas i dessa pappors kommentarer överensstämmer med Nikolajevas beskrivningar av manliga egenskaper (2004:129). Ytterst beskrivs papporna vara irriterade på Jalles favoriserande av Erik, att han får spela mer än de andra, samt nu, trots avstängning, kallats in. Då de låter detta gå ut över Erik istället för Jalle, uppfyller de även Connells definition av manligt genus; de är dåliga på relationer (2003:58).

En beskrivning görs av Jalle som aggressiv. Pappornas missnöje irriterar honom och han har även en gång tidigare, i vrede, lämnat laget på grund av deras klagomål.

Detta aggressiva beteende ses hos Nikolajeva som manligt (2004:129). Ingen av männen framstår som relationsorienterade, ett drag som Connell menar utmärker kvinnor (2003:58). Några fotbollsmammor förekommer inte i boken.

Sportintresset beskrivs av Connell som ett manligt signum (2003:58), liksom tävlandet av Nikolajeva (2004:129). Genussystemets bägge principer: isärhållande och hierarki (Hirdman 1988:7) hålls härmed intakt. Fotbollen är här en manlighetens arena, styrd och utövad av män.

Distansen till kvinnligheten och skapandet av dess genus symboliseras här av en enda kommentar. En kommentar som inte väcker några som helst protester, annat än den att Eriks revanschlust triggas ytterligare: ”Vad var det för jävla kärringskott” (Ringtved 2007:77).

Familj

Eriks mamma ger barnen mat, påminner dem om städning och läggdags samt talar om när det är dags att klippa håret. Hon ger barnen fysisk beröring i form av kramar och smek. Hon frågar hur Erik mår och hon resonerar förstående. Det är hon som hämtar hem honom när han har rymt och som tröstar honom. Hon beskrivs dock aldrig engagera sig i Eriks fotboll.

Dessa beteenden stämmer in på beskrivningen av hur kvinnligt genus iscensätts enligt Nikolajevas schema; där kvinnligt beskrivs som emotionellt och omsorgsfullt (2004:129).

Pappan syns bara till i hemmet under middagen. Han beskrivs ha en snickarbänk i garaget. Annars karaktäriseras han av sitt arbete som mäklare och enligt Erik bryr han sig bara om sitt jobb. Hur barnen mår frågar han aldrig, något som Erik beskrivs vara uppbragd över: ”... han struntade i sin son och hans liv” (Ringtved 2007:41).

Pappan får stå för den manligt klassade egenskapen rationalitet (Nikolajeva 2004:129). ”Spanien kommer ju bli jättebra för oss alla” (Ringtved 2007:41), resonerar han som svar på mammans oro. Enligt Zackaris stereotypiseringar så fixar, lagar och uppfinnar pappan samt arbetar utanför hemmet (1976:29ff). Detta mönster återfinns här; det är pappans snickarbänk och pappan som jobbar utanför hemmet. Han förefaller vara den pådrivande av flytten, något hans arbete också beskrivs utgöra förutsättningen för. Om mamman har ett yrke eller är hemmafru får man inte veta, inte heller vad hon skall göra i Spanien. Således framträder pappan som försörjare och beslutsfattande överhuvud i familjen.

Denna fördelning karaktäriserar enligt Zackari, förutom dikotomin mellan arbete i och utanför hemmet, även beroende kontra oberoende (1976:29ff). Utifrån detta kan man se en beskrivning göras av upprätthållandet av den manliga hierarkin (Hirdman 1998:7-9) eftersom pappans avlönade yrkesarbetet här kan betraktas vara oberoende i förhållande till mammans beroende, oavlönade hemarbete. I och med pappans beslutsförande företräde kan han också, enligt Nikolajeva, ses som aktiv; en manlig egenskap som dualistiskt speglar den kvinnligas passiva signum (2004:129), här gestaltat av mamman som ”medföljande”.

Mamman och lillasystemen är de enda kvinnliga karaktärerna i boken. Dessa beskrivs endast i hemmiljön. Som nämnts är bägge intresserade av språk och nya människor men inte av sport.

Pappan är dock fotbollsfantast; han pratar fotboll och går på Eriks matcher, även om han inte spelar själv. Hans engagemang får karaktäriseras av följande: ”Eriks pappa hade blivit

rasande och sprungit in på planen. Alla trodde han skulle hoppa på domaren men Jalle hade fått honom av planen i sista stund” (Ringtved 2007:50). Vid ett annat tillfälle beskrivs han ”stå och skrika vid sidlinjen som en stor fet gorilla” (Ringtved 2007:41).

Genom detta kan man se hur en åtskillnad av manliga och kvinnliga arenor skapas samt hur manligt och kvinnligt genus alstras, och därmed ses reproducera genuskontraktet. Då mannen ses på fotbollsplanen samt ute i arbetslivet och kvinnan i hemmet kan berättelsen på så sätt betraktas fungera som producent av stereotypa genus i form av, vad Hirdman benämner, kulturell överlagring (1988:14).

5.3 Bokpresentation av *Biljana är bäst*

Biljana är bäst av Martin Jonols (2010) är en bok på 110 sidor, uppdelad på 12 kapitel. Den är berättad i jagform och utgår således från huvudpersonen Biljanas perspektiv.

5.3.1 Ramberättelse:

Biljana, 12 år är lagkapten i fotbollslaget Östnora FK. Det går bra för dem tack vare den trevliga tränaren Micke som förmår locka spelare dit. Biljana är kär i Daniel. De flirtar, men den träff han inviterar till slutar med att han kommer för sent, i sällskap med en kompis. De har inga pengar och undrar om hon kan bjuda dem. Biljana går arg därifrån. Bästa vännen Emma har, precis som hennes pappa Jonny, hjälptränaren, ett våldsamt humör. Hon intrigerar, skäller, slåss och vill bestämma. Biljana hukar länge men får slutligen nog, säger ifrån och söker andra vänner. Emma baktalar henne då så effektivt att Biljana blir ensam. Hon försöker tänka att problemet är Emmas. Hennes självförtroende har på sistone blivit något bättre sedan en domare sett henne som blivande landslagsspelare. Hemma i familjen är allt kaotiskt: Storebror Vjeko som suttit på ungdomsvårdsanstalt har nyss kommit hem. Pappan ligger hemma med ångest efter att utmattad kört sin taxi på fel sida vägen. Han drömmer om att flytta hem till Serbien och bli kock. Mamman jobbar hårt och pluggar på kvällstid till advokat. Hon vill absolut inte flytta. En dag beställer pappan en enkel biljett vilket gör Biljana förtvivlad. Han ändrar sig i sista stund, dyker upp till den avgörande matchen och får då kliva in som lagvärd, just när Micke fått nog av hjälptränarens dumheter och rytande föst upp honom i skogen. Emma ber Biljana om ursäkt. Hon godtar det och deras lag vinner serien. Efteråt står Daniel där och väntar. De kramas länge. Familjen firar. Det är den bästa dagen i Biljanas liv.

5.3.2 Resultat och analys av *Biljana är bäst*

Kropp - identitet

Redan från sidan ett står Biljanas oro och dåliga självförtroende i fokus medan fotbollsämnet behandlas mer som en bisak. Till exempel går en hel kväll åt till att träna på att dra in näsborrarna för att dölja finnen i näsan. Mycket av oron gäller kroppen: ”Gud måste ha haft en dålig dag när han skapade mig. Kanske hade han gått in i väggen eller något, för ögonen blev alldeles för stora och runda och så är jag bredaxlad fast jag typ är spinkigast i klassen” (Jonols 2010:5). Hon beskrivs ta stort ansvar, ställa höga krav på sig själv och får ofta ont i magen när detta inte lyckas. Till exempel anklagar hon sig för de interna bråken i laget: ”Eftersom jag är lagkapten så borde jag fått stopp på det” (Jonols 2010:13). Ständiga skuld känslor beskrivs och ideligen kritiserar hon sig själv för det hon gör, inte gör och för hur hon ser ut: ”Jag var klart sämst i dag. Klart värst. Och fulast” säger hon efter en match till sin tränare (Jonols 2010:15). Trots oron för sitt utseende säger hon sig inte bry sig om mode eller trender: ”Alltså, jag har aldrig varit en tjej som ställer upp i talangjakter och kan alla låtar på topplistorna utantill. Och jag har aldrig haft de senaste kläderna i skolan” (Jonols 2010:28).

Att på detta sätt bry sig om utseendet, vara självupppoffrande samt söka gillande genom att vara till lags är tre karaktäristika Zackari tar upp gällande som kvinnliga beteenden (1976:29ff) vilka alla överensstämmer med skildringen av Biljana. Ändå har hon, trots dessa egenskaper, ett distanserat förhållningssätt till både modekläder och musiktrender. Härmed uppvisar hon en självständig sida, något som enligt Nikolajevs tillskrivs det manliga idealet (2004:29). Men detta är inte på något sätt oproblematiskt för henne; dels är det något Biljana själv grubblar över om hon ska fortsätta att upprätthålla, dels är det något som markeras av omgivningen som avvikande. Ett exempel är när ett gäng coola tjejer börjar i klassen; då anses hon töntig, blir uttittad och utskrattad av dessa och dessutom vänd ryggen av bästisen Emma. Objektiveringen och ifrågasättandet av både sig själv och andra sker vid flera tillfällen i boken. Ännu ett är när Biljana blir uttittad av fnittrande tjejer i motståndarlaget. Då känns hennes ben som sönderkokt spaghetti, vilket får vittna om hennes dåliga självförtroende, något som kan omskrivas till kvinnlig sårbarhet enligt Nikolajevs schema (2004:129). Samtidigt förhåller hon sig som sagt distanserad. Ett exempel gäller bruket av kroppen. Hon tar avstånd från klasskamraterna som beskrivs ”... kasta dåliga tjejkast med flit och fnissa åt sig själva bara för att de tror att man måste göra det om man är tjej” (Jonols 2010:7). Biljana och bästisen Emma är i stället ”snabbast i klassen, snabbare än killarna” (ibid). Enligt Connells schema över kvinnliga egenskaper beskrivs kvinnor ogilla sport (2003:58) liksom

det enligt Nikolajeva anses manligt att tävla (2004:129). Biljana och Emma blir här bärare av manliga egenskaper och därmed normbrytare sedda utifrån motsatsschemat. Dock får beskrivningen av Biljana som sportande och tävlingsinriktad person, som nämnts, stor utrymmesmässig konkurrens av beskrivningar av hennes självkritiska, självutplånande och oroliga beteende. Dragen kan, enligt Nikolajevas schema, sorteras in under de kvinnliga egenskaperna: intuitiv, sårbar, emotionell och självvuppoftande (2004:129).

Genussystemets isärhållande princip av kvinnligt och manligt som dikotoma gestaltningar (Hirdman 1988:10) utmanas alltså i Emma och Biljanas karaktärer via deras tävlings- och sportintresse. När Biljana och Emma beskrivs ”snabbare än killarna”, blottas också ett underliggande budskap om mannen som norm (Hirdman 1988:7) och blir härmed något som kvinnan som underordnad tvingas förhålla sig till. Detta beskrivs mycket tydligt i boken: Antingen väljer man en strategi likt majoritetens; nämligen att underordna sig genom ”att kasta dåliga tjejkast med flit” (Jonols 2010:7) eller så utmanar man hierarkin mellan kvinnligt och manligt som Biljana och Emma, genom att tävla. Denna utmaning passerar dock inte obemärkt. Här protesterar både tjejerna och killarna mot Biljanas och Emmas sätt att vara: ”De flesta tjejerna i vår klass tycker att fotboll är för killar. Det är inte tjejigt att spela, säger de.” (Jonols 2010:7), ”En del killar psykar oss för att vi gillar fotboll och inte fnissar åt deras nördiga skämt.” (ibid).

. Detta, samt exemplet på att Biljana blir uttittad och utskrattad av de coola tjejerna för att hon inte trendmässigt ser ut som de andra, visar att majoriteten i skildringen, via social kontroll, försöker upprätthålla normen för respektive genus (och genom detta upprätthålla genuskontraktet); något Hirdman också beskrivit utgör förutsättningen för genussystemets vidmakthållande. En litterär beskrivning av genussystemets socialisering speglas härvidlag (Hirdman 1988:14).

Relationer

Ett kärlekstema följer handlingen. Biljana är kär i Daniel. Han beskrivs skilja sig från andra killar: ”Inte en enda gång har han varit i slagsmål. Han är inte datanörd och drar inte tråkiga skämt och gnäggjar av skratt åt sig själv som rätt många andra killar gör” (Jonols 2010:9). Han kommer ofta och tittar när Biljana spelar. Dock är han mycket tystlåten. Varje gång hon försöker prata med honom blir hon nervös och säger konstiga saker: ”På tio minuter hade jag förstört det enda romantiska som någonsin funnits i Biljana Stankovics liv” (Jonols 2010:32).

. Det är mycket tydligt att Biljana inte eftertraktar gängse killegenskaper då hon presenterar sitt intresse för Daniel. Trots att han, enligt Connell, kan skrivas in i det manligt tystlåtna (2003:58) och dessutom är den offensive när han senare tar initiativ till att ses, så beskrivs han framför allt som motsatsen till det manligt aggressiva (ibid). Således avviker han också från mängden; något som appellerar till Biljana. Hon kan härmed tolkas bejaka en förening av kvinnligt och manligt genus och kan i och med detta beskrivas motsätta sig i isärhållandets princip (Hirdman1988:7). Trots att Daniel bjudit ut henne på fika blir träffen misslyckad. Hon, som varit där en timme i förväg, mån om att inte komma för sent, får vänta på honom i nästan ytterligare en timme. När han slutligen kommer släntrande är det utan pengar och dessutom i sällskap med en vän. Arg och ledsen går hon därifrån och söker tröst hos sin bästis Emma. Vad man dock kan notera angående detta förhållande är hur olika Daniel och Biljana framställs: Han är tystlåten medan hon är pratsam; en manlig respektive en kvinnlig egenskap, enligt Connell (2003:58). Vidare kommer hon i god tid, medan han är kraftigt försenad, något som kan motsvaras av det kvinnliga: att vara till lags, jämfört med det manliga oberoendet, enligt Zackari (1976:29ff). Iscensättande av genus utifrån dessa karaktäriseringar kan härmed betraktas ske traditionellt. Genussystemets isärhållande och hierarki kan i och med detta urskiljas. Hon, underordnad hans initiativ och bemötande, sviks och blir också besviken. Mönstret med Daniel som initiativtagare upprepas för övrigt i slutet av boken, även om det då slutar i förening.

De kärleksrelationer och familjekonstellationer som beskrivs i boken är alla heterosexuellt orienterade. Detta understryker, om än implicit, hur genus ständigt återskapas gällande förhållandet mellan kvinnors och mäns sexualitet. Då genussystemet, enligt Hirdman, bygger på det heterosexuella begäret kan genuskontraktets reproduktionssystem härmed ses fungera som kulturell överlagring; detta i och med att det som ständigt skildras som normativt kan anses påverka mottagaren ofrivilligt (1988:14).

De vänskapsrelationer som utspelas är också de separerade efter kön. Daniel hänger med sin killkompis Albin och Biljana med sin tjejbästis Emma. Det är en relation som efter långvarig intimitet och förtrolighet byts ut i svek från Emmas sida. När Biljana söker nya kvinnliga bästisar intrigerar och baktalar Emma henne. Hon vill hela tiden se Biljana dansa efter sin pipa.

Skvallert är något som Connell tar upp som explicit kvinnligt (2003:58). Emma är skvallrig vilket enligt schemat således gör henne kvinnlig. Samtidigt beskrivs hon väldigt aggressiv;

hon bråkar, skriker och slåss. Manligt aggressiva drag förenas således i Emma med de kvinnligt skvallriga (ibid). I och med att dessa båda egenskaper får lika mycket plats så uppfattar man henne, namnet och könet till trots, lätt som ett neutrum. Hon böjer sig inte heller, varken psykiskt eller fysiskt, för närkamper med killarna. Härmed utmanar skildringen av Emmas karaktärsdrag i hög grad genuskontraktets upprätthållandet av stereotypa genus (Hirdman 1988:15). I följande exempel ses hon även utmana mannen som norm och hierarkiskt överordnad kvinnan: ”Hej tjejer! sa Albin flinande. Ska jag visa er hur man spelar fotboll? Alltså några enkla grejer, som tjejer kan klara av”(Jonols 2010:25). Emma är inte sen att reagera. Efter en verbal kamp flyger hon på Albin, luggar och knuffar omkull honom. . Detta kan också tolkas som ett uttryck för att Albin ser de manliga domänerna hotade av tjejernas fotbollsspelande, en syssla som enligt Connell ses som manlig (2003:58). Albin försöker här upprätthålla ordningen genom att markera deras plats i genussystemet (Hirdman 1988:7). Biljana törs bara utmana honom i tanken; hon vet att hon är bäst av dem på fotboll.

Biljana utkämpar en relationsmässig kamp med Emma. Ska hon tiga eller säga ifrån? Först när en fotbollsdomare berömmar Biljana med orden: ”Henne kommer ni få se i landslaget om några år”, tuffar hon till sig (Jonols 2010:61). Även tränaren peppar henne att tro på sig själv och att säga ifrån. Det går bra ett tag men slutar dock med att hon förlåter och tar tillbaks Emma - utan att Emma nämnvärt förändrats.

. Jag tolkar det som att Biljana inombords kämpar med att bemästra sina kvinnliga sidor: självuppoffrande, sårbar, intuitiv och emotionell (Nikolajeva 2004:129) då hon upplever dessa som begränsande. Detta lyckas långt ifrån alltid, även om hon tappert försöker. Inom henne konkurrerar den Elaka Biljana, som talar om att hon är värdelös, med en Super-Biljana som efter domarens beröm peppar henne med tro på sig själv. .

Dessa båda ”Biljanor” kan tolkas symbolisera de kvinnliga, respektive manliga sidorna i henne, i vilken den Elaka Biljana får stå för det kvinnliga beroendet och Super-Biljana det manliga oberoendet (Nikolajeva 2004:129). Noteras bör dock att i denna tolkning, som förvisso följer Biljanas perspektiv, ligger en värdering av det oberoende manliga som något positivt och eftersträvansvärt. Härmed speglas en hierarki mellan de egenskaper som tillskrivs manligt och kvinnligt.

Fotboll

Tränaren Micke är en överviktig, storrökande astmatiker som var bra på fotboll som ung. Han peppar ständigt spelarna med uppmuntrande ord och konstruktiva förslag. Aldrig att han petar någon ur laget. Han uppmanar dem att spela tufft men inte fult. Just på grund av att han är så juste har fler bra spelare sökt sig till klubben. Han bryr sig också om dem genom att bjuda in dem till sitt hem. Vill de så ger han dem goda råd, annars får de ”bara vara”. Andan är antiauktoritär: Exempelvis beskrivs hur ”Biljana brukar slå honom på hans tjocka mage så han nästan tappar andan” (Jonols 2010:16).

. Johnny; Emmas pappa och lagets hjälptränare, beskrivs som Mickes raka motsats. Han är burdus, högljudd och skriker ofta åt spelarna att skärpa sig. Han beskrivs också ofta bli sur och grinig och hotar dem med att hoppa av som tränare. Biljana beskrivs lyda hans order ”så att hon får blodsmak i munnen” (Jonols 2010:24). Att Micke säger åt honom biter inte. Johnny skriker åt Biljana att ”inte hasa runt som i ett luciatåg” (Jonols 2010:102) och om motståndarna att det är bara är ”att lägga ut lite bananer bredvid planen så kommer de där solbrända tjejerna att mumsa på dem istället för att spela” (ibid). Micke blir då så arg att han lämnar matchen och föser upp Johnny i skogen intill. Vad som händer där får dock läsaren aldrig veta.

. Johnny uppfyller manligt genus genom den aggressiva karaktäriseringen, samt, genom sin envishet (Connell 2003:58) emedan den omtänksamma och omsorgsfulle Micke enligt motsatsschemat blir till Johnnys kvinnliga motsats (ibid). I och med dessa kvinnligt signerade drag, samt att Johnny inte lyssnar på honom kan Micke på sätt och vis antas befinna sig lägre ner i den manliga hierarkin. Ändå lyckas han i detta bättre i sin relation till spelarna: han vinner deras gillande, trots att ”Johnny vet allt om fotboll, klart mer än Micke” (Jonols 2010:24). Detta skulle kunna tolkas som att behovet hos ”fotbollstjejer” förutsätts anknyta till feminina värden av mildare tongångar samt plats för emotioner på den aggressiva manliga fotbollsarenan.

. Ändå är det män som visar tjejerna hur man spelar fotboll. Detta, menar jag, understryker mannen som norm. När kvinnorna släpps in på fotbollens arena kan det ses som en utmaning av genussystemets isärhållande princip (Hirdman 1988:7). Det sker som beskrivits ovan, inte utan att markeras: Tjejernas spel jämförs med luciatåg och de förlöjligas genom kommentaren om solbränna och bananer. Ytterligare exempel är när Biljana blir utskrattad av ett gäng killar som säger att hon ”har bollsinn som en gammal get” (Jonols 2010:55). Men även Micke läcker nedlåtande kommentarer, fast då hemmavid, i tv-soffan: ”Han gormade att domaren var

blind som en höna” (Jonols 2010:51) och han ondgör sig över att målvakten har hästsvans.

. Micke tjarar dessutom oavbrutet om att tjejerna ska tänka på Nobby Stiles: en manlig fotbollslegend som han beundrar. Biljana beskrivs genom hela boken ha mycket svårt att föreställa sig denna spelare och protesterar också mot Mickes tjar. Dock uppenbarar sig Nobby Stiles ändå för henne, i en av slutscenerna. I form av en inre syn vägleder han henne plötsligt framgångsrikt genom spelet. Detta tolkar jag som att hon slutligen anammat idén om mannen som fotbollsspelande norm samt införlivat den i sitt inre.

Om Biljanas fotbollsspelande får man veta att hon vanligtvis är rädd för hårt spel. Dock uppmanas hon, i en match där motståndarna betraktat henne invandrarfientligt, av Micke att spelmässigt ge igen. Hon beskrivs då slänga sig och glidackla så att hon får stora blåmärken på benen och hon fortsätter spela trots att hon fått en boll på näsan så det svartnar för ögonen och tårarna rinner. Inombords kämpar hon samtidigt med den Elaka Biljana som säger åt henne att hon är värdelös. Micke peppar henne dock så ihärdigt att Super-Biljana till slut träder fram. Hon beskrivs då våga ta ut svängarna än mer och till och med slutligen njuta av det hårda spelet (Jonols 2010:55).

. I detta kan en kamp ses utkämpas mellan de, enligt Nikolajeva, aggressionshämmande, kvinnliga dragen och de våldsamma, aggressiva, manliga (2004:129). Även här beskrivs de manliga dragen vara de eftersträvansvärda. Härigenom blir de också normerande.

Familj

Mamman beskrivs jobba hela dagarna, med vad får vi dock inte veta. På kvällarna pluggar hon till advokat. Hon uppfattas av Biljana som väldigt snäll men syns inte till hemma särskilt ofta. Mamman beskrivs vara expert på att lugna pappan som ofta beskrivs oroa sig för precis allt möjligt.

. Pappan arbetar vanligtvis som taxichaufför men ligger nu hemma och deppar efter att han råkat hamna på fel sida vägen. Chefen menar att han är oduglig på att köra. Pappan drömmer nu om att bli kock och få flytta hem till Serbien. Biljana beskriver honom som ”världens snällaste höns pappa”; alltid hjälpsam och omtänksam (Jonols 2010:36). Vidare är han väldigt känslös; lätttrörd faller han ofta i gråt. Han kramar sina barn och lagar god mat åt dem. Hemma i Serbien försöker han om somrarna bygga dem ett hus. Dock har han tummen mitt i handen och kusinerna gör ofta narr av honom för detta. Han blir ledsen men säger inte ifrån.

Mamman och pappan framställs enligt Nikolajevas motsatsschema här som omvända stereotyper (2004:129). Mamman får de manliga egenskaperna: aktiv, rationell och

självständig medan pappan beskrivs enligt de kvinnliga; aggressionshämmad, emotionell, beroende och omtänksam (ibid). Han gråter, lagar mat och fostrar barn; vilka alla är kvinnliga egenskaper enligt Zackari (1976:29ff). Strukturen bygger fortfarande på ett isärhållande av könen men omvänt den traditionellt normativa genusordningen (Hirdman 1988:7). Att pappan beskrivs som höns pappa, dvs med kvinnligt kön, understryker hans kvinnliga sidor ytterligare. Genom detta förmedlas att, den man som är omtänksam om sina barn, är hönsig och intar därmed ett kvinnligt beteende. Upprätthållandet av hans manliga genus förefaller endast vila på hans givna heterosexualitet.

Biljanas storebror Vjeko kommer hem från sin vistelse på en ungdomsvårdsanstalt. Han är duktig på fotboll och tränar gärna Biljana. Hon ondgör sig dock över skillnaden dem emellan: När Vjeko spelade fotboll kom alltid pappan och tittade men Biljana är det ingen som tittar på. Biljana känner här av hierarkin mellan könen, i vilken kvinnan är den underordnade (Hirdman 1988:7). Identifikationen; manligt och sportutövande, premieras av pappan vad gäller sonen, men negligeras vad gäller dottern. Det skulle kunna innebära ett underförstått ogillande av hennes beträdande av den manliga arenan. Pappan skiljer dem i detta också åt, då han ser Vjeko som blivande fotbollsproffs medan Biljana ses som blivande tandläkare. I och med detta önskar han dem traditionella sysslor kopplade till föreskrivet genus; sport beskrivs enligt Connell som något manligt och omvårdnad som kvinnligt (2003:58).

. Trots att pappan själv inte iscensätter ett traditionellt genus önskar han detta åt sina barn.

5.4 Bokpresentation av *Spelvändning*

Spelvändning av Mats Wänblad (2006) är en bok på 143 sidor, uppdelad på 26 kapitel. Den berättas i tredje person men följer bara huvudpersonen Lovisas perspektiv och handlingar.

5.4.1 Ramberättelse:

Lovisa spelar i fotbollslaget Råninge BK. De är mogna att börja med elvamannaspel men är för få i laget. Därav slås de ihop med Vreten. Då avgår de bägge lagens tränare, Dita och Lisa, till förmån för Hamid, en ny tränare som kan ge mer. Råninges lagledare Hogge följer dock med. Den nye tränaren vill ha lön och anser att nya matchkläder behövs varpå föräldrarna engageras för att sälja fika och leta sponsorer. Lovisas mamma och mormodern som tillfälligt bor hos dem, är mycket aktiva i detta. Sammanslagningen av lagen börjar och de får lära

känna varandra och den nye tränaren. Att spela elvamanna känns mer som terränglöpning än fotboll. Nu gäller att finslipa sin taktik. När Lovisa ser en lagkamrat tillsammans med en kille börjar hon fundera på om det inte är dags att bli kär. Hon börjar se på sin vän Paolo med nya ögon, funderar över hur kärlek känns och frågar trevande sin mamma och mormor om relationer. Tillslut går Lovisa och Paolo på bio. Under besöket trevar hon sig allt närmre honom men det slutar snöpligt med att han frågar varför hon tafsar efter hans hand? De skiljs och går åt varsitt håll. Lovisa glömmer och minns händelsen i omgångar men försöker tänka på det i metaforen av en ”spelvändning”; det gäller att ha tålamod och vänta in sin chans. Förresten, tröstar hon sig slutligen, så var det ju än så länge bara en av tjejerna i laget som börjat dejta killar. Så hon var kanske inte så sen i starten ändå.

5.4.2 Resultat och analys av *Spelvändning*

Kropp - identitet

Lovisas ålder anges inte explicit men av beskrivna omständigheter bör hon vara runt tolv år.

Redan i prologen anges det kommande kärlekstemat och på sidan två är man invigd i Lovisas funderingar på huruvida det är dags att bli kär? Det är alltså via dessa tankar hon först presenteras. Hon har sett en kompis i laget kyssa en kille och grubblar nu på om hon är sen i utvecklingen. Efter detta börjar hon tänka alltmer på kärlek och hon ser snart sin vän Paolo med nya, längtansfulla ögon. Hon frågar sin mamma och mormor hur det känns att vara kär och hur det var när de träffade killar som unga. Fotbollstemat till trots är det beskrivningen av Lovisa som kär som genast tar överhand.

. Härmed beskrivs hennes emotionella sidor, vilka av Nikolajeva karaktäriseras som kvinnliga (2004:129). Sina grubblerier anförtror hon inte pappan, utan mamman och mormodern, dvs kvinnorna i familjen, vilket därför kan betraktas som ett isärhållande av genus enligt den ena av genussystemets två principer (Hirdman 1988:7). Att hon är angelägen om att vara som de andra, framför att självständigt välja sin egen väg, kan sorteras in under Zackaris kvinnliga egenskaper beroende (1976:29ff). Det tar sig också följande uttryck: Mormodern som tidigare handlat underkläder åt Lovisa tycker nu det är dags att hon väljer själv. Några kompisar beskrivs ha börjat med stringtrosor, men så långt vill Lovisa inte gå. Dock föredrar hon nuförtiden ”mindre modeller”, utan barnsliga figurer på.

I och med underklädesvalet skymtar man en identifikation på väg mot vad flickorna förefaller uppfatta vara den vuxna kvinnans iscensättande av genus. Stringtrosor för tankarna till en gryende insikt om en sexualisering av det egna könet. Zackari beskriver att bry sig om

utseendet är synonymt med ett iscensättande av kvinnligt genus (1976:29ff), något alltså Lovisa här gör.

. Hennes utseende beskrivs också när hon ska på bio med Paolo. Hon har lagt mycket tid på att piffa upp sig, även det beskrivs ha skett lite fumligt, utan koll på rätt mängd parfym eller hur man bäst stylar sitt hår: ”Frisyren blev mest ...stor” (Wänblad 2006:116). Med sig har hon en liten dinglande handväska, vilken accentuerar hennes kvinnliga genus ytterligare.

. Att Paolo är uppklädd, beskrivs däremot ha skett mot hans vilja. Med ett: ”Det var mammas fel” kommenterar han sin skjorta och den välkammade sidbenan (Wänblad 2006:117).

. Härigenom görs en genusmarkerande åtskillnad enligt Zackaris dikotomi mellan manligt och kvinnligt, där mannen inte bryr sig om utseende på samma sätt som kvinnan gör (1976:29f).

. Zackari beskriver egenskapen att söka gillande genom sina handlingar, som ett signifikant manligt drag medan kvinnligt är att söka gillande genom att vara till lags (ibid). Dessa karaktäristika presenteras genom att han handlar, dvs bjuder på bio medan hon gör sig vacker för att behaga.

Relationer

Lovisa resonerar apropå att hon förlorat sin bästis som nyligen flyttat, hur jobbigt det är med relationer, både att etablera och att förlora samt att hon helst skulle slippa detta jobb. Hon önskar att man kunde ”ha kompisar man inte behövde lära känna” utan bara kunde träffa och ”göra roliga saker med” (Wänblad 2006:14). Ändå beskrivs hon umgås både intensivt och insyltat med Sanghi och Paolo. Dessutom spelar de fotboll ihop. Hotet om att Sanghi måste ge upp fotbollen för att ta hand om sin lillebror Sebba knyter de tre allt hårdare samman. De gör upp en plan att smyga med sig Sebba till fotbollen och låta Paolo vakta honom under tiden.

. Beskrivningen av Lovisas ambivalenta förhållningssätt till vänskap vacklar således mellan ett kvinnligt beroende och ett manligt oberoende (Zackari 1976:29ff). Detta, tillsammans med att de tre leker tillsammans över könsgränserna kan betraktas som ett åsidosättande av genussystemets isärhållande princip mellan kvinnligt och manligt sätt att förhålla sig dikotomt till varandra (Hirdman 1988:7). Paolo får dessutom ägna sig åt, det enligt Zackari, kvinnligt klassade göromålet barnpassning (1976:29ff) emedan tjejkompisen Sanghi får avancera inom det manligt klassade sportsliga utövandet (Connell 2003:58).

. Bland vännerna är denna könsöverskridande relation inte något som ifrågasätts. Däremot av Lovisas familj som, långt innan hon själv börjat se på Paolo med begärets blick genom menande kommentarer sexualiserar deras relation. Detta, samt att vänskapsförhållandet med

Paolo slutligen för Lovisas del övergår i ett sexualiserat begär, uppfyller genuskontraktets föreställningar om vilka roller män och kvinnor bör inta i förhållande till varandra (Hirdman 1988:15).

. I detta, liksom i bokens alla övriga relationer, presenteras det heterosexuella förhållandet som rådande norm. Heterosexualiteten är även något som förväntas av Lovisa, vilket exemplifieras i de kommentarer om tvåsamhet hennes familj fäller om henne och Paolo.

. I genuskontraktet, dvs det kontrakt mellan könen som varje samhälle upp bärs av, utgår man ifrån en heterosexuell livsföring (Hirdman 1988:16). Denna upprätthåller vidare genussystemets isärhållande princip, om att kvinnor och män hålls åtskilda, även i sitt sätt att älska varandra. I boken om Lovisa ses denna normativa samhällssyn således reproduceras kulturellt genom de budskap skildringen förmedlar (Hirdman 1988:14).

. Initiativmässigt tar Lovisa flera gånger sats för att själv bjuda ut Paolo på bio. Ändå kommer hon aldrig till skott. Istället ses de på hans initiativ; han har hittat några biocheckar som snart går ut. Lovisa beskrivs vara mycket upprymd och hon väntar utanför biografen tills Paolo kommer. Under bion kryper hon försiktigt men målmedvetet allt närmre, hon trevar efter hans hand: ”Vad håller du på med, sa Paolo och drog åt sig handen. Lägg av. Inget sånt. Då går jag direkt” (Wänblad 2006:121). Paolo har uppenbarligen gått ut med henne som vän.

. Angående dessa initiativ framställs Lovisa ömsom som passiv, ömsom aktiv; två kvinnliga respektive manliga egenskaper hon alltså växlar emellan (Nikolajeva 2004:129). Hon inväntar passivt en invit från Paolo men blir, då hon fått den, offensiv (ibid). Denna dubbla hållning intar hon även efteråt, då hon pendlar mellan att ömsom skämmas för sig själv och ömsom tänka på sitt begär efter Paolo i termer av en spelvändning, dvs som en potentiell möjlighet; bara man har tålamod och inväntar den rätta chansen.

. Denna beskrivning av Lovisa motsäger således en stereotyp framställning av hennes genus; det manliga; offensiva, handlingsinriktade och sedan envisa dragen (Connell 2003:58), dvs då hon inte vill ge upp trots hans nej, blandas med de kvinnligt signerade passiva och sårbara (Nikolajeva 2004:129). Härmed bryter hon isärhållandets princip och det beteende som förväntas utifrån respektive genus (Hirdman 1988:7).

Jenny, en av de nya tjejerna i laget, försöker bli vän med Lovisa. Dock avslöjar Lovisa efterhand att Jenny ljugar friskt om deras nya tränare. Exempelvis säger hon att Hamid fått sparken från sin förra klubb för att han varit alldeles för sträng, att han slagit en kille och ”tvingat dem att göra helt sjuka grejer. Springa flera mil utan vatten och så” (Wänblad 2006:

78). Detta visar sig inte stämma då Hamid är nyutexaminerad och detta är hans första lag.
. I Jennys gestalt iscensätts således ett kvinnligt stereotypt genus genom att den kvinnligt klassade egenskapen skvallrig dominerar skildringen av henne (Connell 2003:58).

Fotboll

Då flera klubbar i trakten är undertaliga för elvamannaspel förs diskussioner om en sammanslagning av två lag. Frågan om vem som ska träna det nya laget uppstår. Tidigare har de båda lagen haft varsin kvinnlig tränare. Dessa anser sig nu ha givit vad de kan och vill, för att laget ska kunna avancera, att någon ny tar över. Valet faller på Hamid. Medan Dita och Lisa träder tillbaka följer dock Råninges lagledare Hogge med Lovisas lag till den nya klubben.

Att lagens båda kvinnliga tränare byts ut till en manlig när det är dags för spelarna att avancera kan tolkas som ett exempel på den manliga hierarki som råder inom fotbollsvärlden. Inom denna underordnas kvinnan mannen som norm, vilket här exemplifieras. Att Hogge som man dock får följa med, stärker bara vittnesbörden om denna hierarki. Således är det två män som nu leder laget och härmed sker en åtskillnad av kön, grundad på att dessa män anses mer kompetenta. Hamid vill dessutom ha betalt för sin insats, något de kvinnliga tränarna aldrig fått. Hans manliga överordning representeras således inte bara i form av högre status utan även av en ekonomiskt högre värdering. Dessa komponenter återfinns vi i Hirdmans genussystem i form av det genuskontakt där överenskommelser sker utifrån olika värdering av och synsätt på kön (1988:15).

Hamid som först förefaller lite sträng, visar sig ändå vara både snäll, lekfull och förstående. Sanghi får t ex närvara efter förmåga, beroende på det ansvar hon har för sin lillebror. Hamid pratar väldigt mycket spelteknik med dem, ställer höga krav men beskrivs också kunna släppa på prestigen för att känna in stämningen i laget. Han hörs aldrig skälla på spelarna utan peppar dem istället att kämpa. När Lovisa anklagar sig själv för dåligt spel går han in för att motbevisa henne. Hamid visar härmed upp att han är bra på relationer, något Connell tar upp som ett kvinnligt drag (2003:58). Men han uppvisar också envishet och stor målmedvetenhet i sitt tränande av dem. Härmed förenar han manligt och kvinnligt i sitt iscensättande av genus och utmanar således isärhållandets dikotoma princip (Hirdman 1988:7). Han vinner successivt lagets förtroende, vilket presterar allt bättre under hans ledning. Relationen till spelarna blir dock aldrig privat.

Förutom att en åtskillnad mellan kön iscensätts, vad gäller det faktum att männen får överta ledarskapet för lagen, görs även en annan hierarkisk markering: till exempel tittar Lovisa på när Paolo spelar match. Plötsligt går det upp för henne hur mycket deras spel skiljer sig åt; deras skott är betydligt hårdare, utsparkarna längre och; ”Det lät mycket mer när killarna spelade. De skrek till varann. Stönade och ropade” (Wänblad 2006:54). Underförstått beskrivs här killaget vara bättre på fotboll än tjejlaget. Något man också förstår utifrån beskrivningen av hur Lovisa och Paolos tränar ihop: Mest beskrivs han coacha henne men ibland tävlar de sinsemellan: ”Oftast vann Paolo. Nästan alltid vann Paolo” (Wänblad 2006:107). Åter presenteras bilden av mannen som norm och denna framställning gör honom hierarkiskt överordnad henne och motsvarar så genussystemets isärhållande princip (Hirdman 1988:7).

Familj

Lovisas mamma beskrivs vara fullt upptagen med att skriva rapporter på jobbet. Hon avskyr föräldramöten och försöker alltid slippa undan. Istället brukar hon skicka Lovisas pappa. När hon en gång tvingas gå, beskrivs hon lättretlig. Hon provoceras av en av pappornas yttrande och tar därför, trots att hon hatar sådant, på sig uppdraget att fixa sponsorer till klubben. Ofta återkommer beskrivningen av henne som lättprovocerad, ilsken, envis och tävlingslysten. I hemmet beskrivs hon dominant. Hon sköter här det inte pappan klarar; att t ex ringa samtal om räkningar och sophämtning. Hon berättar för Lovisa att det var hon som tog initiativet när hon och pappan träffades. ”Enda sättet att få veta”, berättar hon, ”är nog att ta första steget själv. Att visa vad man tycker och se hur den andre reagerar” (Wänblad 2006:101). Detta får också exemplifiera att mamman är den av föräldrarna som diskuterar känslor med Lovisa.

. Mamman karaktäriseras således utifrån en variation av manliga och kvinnliga egenskaper. Hon pratar känslor och kan utifrån detta betraktas kvinnligt omvårdande och relationsinriktad (Connell 2003:58) men hon beskrivs också som ilsken; en synonym till aggressiv, samt tävlande, envis och självständig; alla manliga egenskaper enligt Nikolajeva (2004:129).

. Härmed kan man se hur mamman överskrider ett normativt iscensättande av kvinnligt genus. Att hon inte uppfyller bilden av den traditionella mammarollen påpekar också Lovisa genom kommentaren: ”Hon var nog den enda mamman i världen som aldrig varit klassförälder” (Wänblad 2006:18). I och med dessa överträdelser ses hon bryta isärhållandets princip. Genom att också framträda som den dominanta i hemmet sker här en utmaning av genussystemets princip om mannen som norm och hierarkiskt överordnad (Hirdman 1988:7), en roll hon istället får inta.

Pappan framställs som lätt hunsad: han blir skickad på möten trots att han inte vill och han beskrivs som blyg, tystlåten och tillbakadragen. Han jobbar på en byggfirma och på fritiden ägnar han sig åt sin favoritsport bowling eller åt att laga massa trasiga saker. Trots att pappan framställs underordnad mamman, tillskrivs han inte några kvinnliga karaktäristiska. Istället uppfyller han enbart beskrivningarna av manliga egenskaper som, enligt Connell, är; tystlåten och gillar sport (2003:58) och enligt Zackari; fixar och lagar (1976:29ff)

Något specifikt fotbollsintresse beskrivs inte hos någon av föräldrarna, inte heller att de skulle bevista Lovisas matcher. Att de är tvungna att engagera sig i klubbens ekonomi, med sponsorräddning och fikaförsäljning beskrivs mer som en tvungen och betungande uppgift de högst motvilligt tar sig an.

6. Sammanfattning och slutdiskussion

De resultat jag funnit i studiet av dessa barnböcker med fotbollstema, lästa utifrån Hirdmans teoretiska tankegångar om genussystemet, kan övergripande summeras överensstämma med hennes utgångspunkter om mannen som norm och hierarkiskt överordnad kvinnan (1988:7). Det genuskontrakt hon menar verkar särhållande mellan könen (Hirdman 1988:15), utmanas och ifrågasätts förvisso via vissa karaktärers egenskaper och handlingar, men upprätthålls trots allt i de övergripande strukturerna.

Då ett studium av endast fyra böcker inte kan utgöra grund för några generaliseringar vad gäller barnfotbollsböcker för barn i allmänhet, har jag istället koncentrerat mig på en närstudie av var och ett av dessa verk. De förenande och särskiljande drag jag funnit dem emellan vill jag emellertid nedan presentera.

Det mest slående är hur böckerna med manliga respektive kvinnliga huvudpersoner skiljer sig åt. Medan bägge pojkar presenteras och följs via sitt fotbollsintresse så följs de båda flickorna genom sitt fokus på kärlek och relationer.

Beskrivningarna av de kvinnliga huvudpersonerna upptas i betydligt högre grad av inre grubblerier över den egna existensen, även om dylika drag även återfinns hos de manliga huvudpersonerna. Dock skiljer sig dessa ändå åt; medan flickorna vänder grubblerierna inåt och ständigt ifrågasätter sin egen person, blir pojkar arga och offensiva. De fortsätter stå på

sig i sitt sätt att vara, till skillnad från flickorna som i högre grad försöker förändra sig och anpassa sig till mängden.

Vänskapsrelationer är ett annat tema som skiljer böckerna åt. I böckerna med manliga huvudpersoner umgås man endast homosocialt, med andra pojkar. Umgänget sker bara i grupp och aldrig i någon förtrolig bästisrelation. Detta medan flickorna i böckerna med kvinnliga huvudpersoner företrädesvis umgås två och två, flickor emellan. I den av dessa böcker där en könsöverskridande vänskap presenteras övergår vänskapen dock genast i åtrå. . I bägge böcker med kvinnliga huvudpersoner finns även en ljugande och intrigerande kvinnlig vän. Någon sådan karaktär återfinns inte i böckerna med manliga huvudpersoner.

I böckerna med manliga huvudpersoner, beskrivs inga flickor i omgivningen överhuvudtaget såvida de inte sexualiseras. Detta skiljer sig från böckerna med kvinnliga huvudpersoner i vilka både pojkar och flickor beskrivs. I bägge dessa framställs pojkarna vara bättre på fotboll och i den ena presenteras även en väldigt överlägsen och dominerande syn gentemot flickor.

I två av de fyra böckerna diskuteras kroppen; då handlar det för pojkens del om ett manligt ideal: att vara stor, stark och ha mycket muskler – ett ideal som också knyts till sportutövandet, medan det för flickans del handlar om ett kvinnligt ideal byggt på att ha rätt kurvor, vara vacker och välskapt – ett ideal som inte alls relateras till fotbollen utan snarare till en gryende sexualitet.

. Bägge idealen handlar ändå om normer, vilka i böckerna förmedlas via omgivningen. I dessa speglas en uttalad brist på acceptans för att flickor identifierar sig med det manliga sportidealets rörelseuttryck; snabbhet, styrka och muskelmassa, medan det tvärtom för pojkarna speglas genom att de här förutsätts relatera till ett eftertraktande av detsamma. . Pojken bemöter dessa ideal genom att med självsäkerhet visa att han visst kan uppfylla dem, medan flickan blir uppgiven och osäker samt anklagar sig själv för att vara dålig och ful.

Vad gäller huvudpersonernas familjer så beskrivs de i tre av de fyra böckerna bestå av kärnfamiljer. I den fjärde har en ny heterosexuell relation uppstått i vilken man också knutits samman via ett gemensamt barn.

Vad gäller föräldrarnas engagemang i barnen så beskrivs det i böckerna med manliga huvudpersoner vara de båda papporna som är engagerade i sönerns fotbollsspel.

. I de fotbollsspelande flickornas familjer beskrivs den ena av papporna gilla fotboll medan den andra gillar bowling. När det ena föräldraparet här ses engagera sig för dotterns idrottsutövande beror det enbart på att de är tvungna. Gällande den förstnämnda av dessa pappor beskrivs denne dock värdera sin son och dotterns fotbollsspelande olika. Medan han alltid beskrivs komma och titta på sonen när denne spelar gör han det aldrig när dottern spelar. Undantaget är den slutmatch hon spelar i vilken hela familjen plötsligt dyker upp och lyckligt förenas.

. Sammanfattningsvis kan sägas att tre av de fyra papporna brinner för fotboll medan den fjärde är allmänt sportintresserad. Ingen av mammorna beskrivs vara sport- eller fotbollsintresserade. Två av de fyra mammorna finns dock med i vissa av fotbolls-sammanhangen men då endast som möjliggörare för sina söners aktiviteter, i form av barnpassande fotbollsförälder eller inkomstbringande fikaförsäljare.

I de båda böckerna med manliga huvudpersoner beskrivs mammorna vara de som sköter hem och barn. Detta medan den ena av papporna uteslutande beskrivs i samband med sitt yrke och sitt fotbollsintresse emedan den andre pappan enkom presenteras i samband med fotbollen. I båda dessa familjer framstår också papporna som varande familjens överhuvud.

. I de båda böckerna med kvinnliga huvudpersoner beskrivs vara mamman däremot vara den som intar den dominanta rollen. I den ena av dessa framstår pappan som hunsad och i den andre som mycket hjälplös. Bägge dessa mammor karaktäriseras genom målmedvetenhet och mental styrka. De beskrivs vidare genom sina yrken. Den ena av papporna karaktäriseras som blyg och tystlåten och den andre som snäll, lätttrörd och nervös. Det är också han av föräldrarna som sägs sköta hem och barn, medan mamman mest arbetar och studerar.

Liksom endast heterosexuella familjekonstellationer presenteras, beskrivs förväntningar på barnen som heterosexuella. Detta beskrivs i tre böcker av fyra böcker emedan det i den fjärde boken, en av de med manlig huvudperson, inte ens nämns något om intresse för kärlek.

Vad gäller fotbollsspelet så beskrivs alla huvudpersoner brinna för detta. Ändå fokuseras det på olika sätt. I skildringarna med flickor som huvudpersoner beskrivs fotbollen parallellt med kärleks- och vänskapsteman medan den i skildringarna med manliga huvudpersoner inte får konkurrens av andra teman. Tränarnas förhållningssätt till spelarna skiljer sig dessutom åt. I böckerna med kvinnliga huvudpersoner är huvudtränarna mjuka, peppande och förstående medan de i böckerna med manliga huvudpersoner är stränga, befallande och oförstående. I den ena av böckerna med kvinnlig huvudperson förekommer en

hjälptränare som avviker från den mjuka profilen. Denne jagas dock, i slutet av boken, iväg från sitt uppdrag, då huvudtränaren inte tycker om hans dominanta stil gentemot tjejerna i laget.

I alla fyra böckerna framställs på fotbollsarenan, mannen som norm och hierarkiskt överordnat kvinnan. Det är i alla fyra böckerna män som leder och lär ut fotbollsspelandets konst samt sätter agendan för spelarnas förväntade beteende. I en av de två böckerna med kvinnliga huvudpersoner finns två kvinnliga tränare representerade, dessa byts dock, vid handlingens början, omedelbart ut till en man - med syfte att laget skall avancera. Övriga personer knutna till fotbollen i form av lagledare och hjälptränare och föräldrar är män.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Hirdmans teorier om isärhållandet av kön, samt ett skapande och upprätthållande av ett dikotomt manligt och kvinnligt genus (1988:7) representeras via de flesta karaktärsskildringarna. Undantagen återfinns ofta i hur huvudpersonerna, framförallt inombords, tampas med de förväntningar som ställs på dem utifrån deras kön sett. Deras utmaning av genustillhörigheten får varierande betydelse men den ifrågasätts i princip alltid av omgivningen. Den emancipatoriska strävan de på så sätt uttrycker möts här av motstånd och krav på anpassning till normerna. Detta motstånd hanterar de som sagt olika, beroende på kön.

Även Marika Andraes avhandling visar att flickor och pojkar som huvudpersoner under förra seklets första halva mötte skilda normer beroende på kön (Andrae 2001:243). Där slutade det dock för flickorna, efter konflikten mellan anpassning och oönskat uppförande, genom att normerna införlivades av den egna personen (ibid) medan det för pojkarna, sällan slutade med att de måste ändra sitt beteende (Andrae 2001:245-246). I jämförelse har flickorna i de nutida skildringar jag studerat, ett annat mönster i det att de i olika avseenden försöker stå på sig i hävdandet av en vidgad genusidentitet eller är upptagna av en oavslutad konflikt därvidlag. I de böcker jag studerat med manliga huvudpersoner står den ene av dem på sig i hävdandet av en symbiotisk potential vad gäller föreningen av manligt och kvinnligt genus, medan den andre faller till föga för omgivningens normsättande krav och ger upp de mer kvinnligt präglade emotionella uttrycken.

Maria Österlunds studie om förklädnadsmotiv, dvs där huvudpersonen klär ut sig till det motsatta könet, är enligt henne själv ett uttryck för en önskan om att bryta den kvinnliga underordningen (Österlund 2005:326). Genom böckernas skildring av förklädnad, når flickan

erfarenhet av den makt pojken har; en insikt som hon sedan kan bära med sig när hon återanpassats -som en tillgång (Österlund 2005:327). Förklädnad är dock inte en lösning som någon av karaktärerna i böckerna jag analyserat prövar att utforska. Här ges istället snarare en provkarta på grader av anpassning och motstånd, dvs andra sätt att förhålla sig till ordningen. I några beskrivningar möter läsaren de motsatta stereotyper som Österlund beskriver att 70-talets författare ofta prövade. Dessa utgörs dock inte av någon av huvudpersonerna.

Är det då viktigare *att* man läser än *vad* man läser? Ja, det kan man ju fråga sig. Det viktigaste är nog att vi genomlyser de strukturer som omger och präglar oss på olika sätt. Denna analys är bara en av många möjliga sätt att få syn på mönster och samband. Förhoppningsvis har den dock bidragit till att lyfta både hur genus kan iscensättas och utmanas. Bland annat med tanke på skolans läroplan och pedagogernas uppdrag att motverka traditionella könsbilder.

7. Förslag till framtida forskning

I mån av tid hade jag gärna även granskat böcker med könsblandade lag. Liksom jag också gärna hade gjort en studie av hur författarens kön eventuellt kunnat återverka på berättelsernas och karaktärernas innehåll. Jag hade vidare funnit det mycket intressant att fördjupa mig i ämnet etnicitet och genus, något jag i denna studie helt valt att bortse ifrån då detta hade krävt en betydligt mer omfattande teoretisk bakgrund.

8. Käll- och litteraturförteckning

Andrae Marika (2001) *Rött eller grönt? Flicka blir kvinna och pojke blir man i B. Wahlströms ungdomsböcker 1914 – 1944*. Falun: B. Wahlströms förlag

Bergström Göran & Boréaus Kristina (2005) *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Brink, Lars (2005) *Välja bok. Läspreferenser hos en grupp barn under år 1-3 och år 6 i Kåreland, Lena (red) (2005) Modig och stark - eller ligga lågt. Skönlitteratur i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur

Connell, R. W (2003) *Om genus*. Göteborg: Daidalos

Davies, Bronwyn (2010) *Hur flickor och pojkar gör kön*. Indien: Liber

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur

Hartman, Jan (2004) *Vetenskapligt tänkande: från kunskapsteori till metodteori*. Lund: Studentlitteratur

Hirdman, Yvonne (1988), "Genussystemet – teoretiska funderingar kring kvinnors sociala underordning". *Maktutredningen*. Uppsala: SOU: Rapport nr 23

Hirdman, Yvonne (2007) *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront

Hirdman, Yvonne (2008) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB

Jonols, Martin (2010) *Biljana är bäst!* Falun: Rabén & Sjögren

Kåreland, Lena (red) (2005) *Modig och stark - eller ligga lågt. Skönlitteratur i skola och förskola*. Stockholm: Natur och Kultur

Larsen Ann Kristin (2007) *Metod helt enkelt. En introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Kristianstad: Gleerups Utbildning AB

Lykke, Nina (2009) *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*. Kina: Liber AB

Lärn, Viveca (2009) *Ludde gör en Zlatan*. Falun: Rabén & Sjögren

Nikolajeva, Maria (2004) *Barnbokens byggklossar* Lund: Studentlitteratur

Nikolajeva, Maria i Nikolajeva, Maria(red) (1992) *Modern litteraturteori och metod i barnlitteraturforskningen*. Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet, Stockholm: Pringraf AB

Ringtved Glenn (2007) *Drömlaget – mot nya mål*. Polen: Bokförlaget HEGAS AB

Skolverket (2011) ”Kursplan för svenska” i *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. <http://www.skolverket.se>

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. <http://www.skolverket.se>

Stukát, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, Per-Gunnar & Starrin, Bengt (red) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Wänblad, Mats (2006) *Spelvändning*. Falun: Rabén & Sjögren

Zackari, Gunilla *Behöver det vara så?* i Westman Berg, Barbro (red) (1976) *Textanalys från könsrollsynpunkt*. Lund: Bokförlaget Prisma

Österlund, Maria (2005) *Förklädda flickor - Könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Åbo: Åbo Akademis förlag

Bilaga 1

Analysverktyg

Maria Nikolajeva. Motsatsschema ur *Barnbokens byggklossar* (2004:129)

<u>Män/pojkar</u>	<u>Kvinnor/flickor</u>
Starka	vackra
Våldsamma	agressionshämmade
Känslökalla hårda	emotionella, milda
Aggressiva	lydiga
Tävlande	självupppoffrande
Rovgiriga	omtänksamma, omsorgsfulla
Skyddande	sårbara
Självständiga	beroende
Aktiva	passiva
Analyserande	syntetiserande
tänker kvantitativt	tänker kvalitativt
rationella	intuitiva

och så vidare...

R.W. Connell. Manliga respektive kvinnliga egenskaper ur *Om genus* (2003:58)

<u>Män/pojkar</u>	<u>Kvinnor/flickor</u>
Aggressiva	omvårdande
Tystlåtna	pratsamma, skvallriga
Gillar sport	ogillar sport, föredrar kultur
Promiskuösa	sexuellt lojala
Dåliga på relationer	bra på relationer
Envisa	lättpåverkade
Intelligena	ointelligenta
Gör oftast inget hushållsarbete	duktiga på hushållsarbete

Fortsättning bilaga 1

Gunnel Zackari. Diskussionsunderlag ur *Textanalys från könsrollssynpunkt (1976:29-33)*

Pojkar/Män

Bryr sig inte om utseendet

Visar sällan rädsla

Bekämpar gråt

Aggressiva

Oberoende

Ger sig av hemifrån, äventyrliga

Söker gillande via sina handlingar

Skarpsinniga

Kreativa

Modiga

Uthålliga

Prestationsförmåga

Självständighet

God självkänsla

Får beröm vid rutinarbete

Tävlar och vinner

Klarar sig själva

Flickor/Kvinnor

Bryr sig mycket om utseendet

Visar ofta rädsla

Gråter

Offer för mäns aggressivitet

Beroende

Stannar hemma

Söker gillande genom att vara till lags

Rädda

Uppoffrande

Förnöjsamma

Förväntas göra rutinarbete

Matar och fostrar små barn eller djur

Passiva åskådare

Förlitar sig på pojkar, män

Avskyr smuts

Husliga

Lagar mat/bakar

Misslyckas pga nyfikenhet tagit över

Fadern, trevlig-gör roliga saker med

Barnen, fixar lagar, uppfinner

Arbetar utanför hemmet

Misslyckas pga dumhet

Modern, ofta tråkig eller otrevlig, passar upp

på de andra

Arbetar i hemmet

Bilaga 2

Delar av Maria Nikolajevas karaktärsteori ur *Barnbokens byggklossar* (2004:107-110)

- Yttre beskrivning, dvs gestaltning av karaktärernas utseende
- Inre beskrivning, dvs persongestaltning i form av tankar och känslor
- Karaktärens framställning via tal, dvs vad de säger samt hur de säger det
- Karaktärens framställning via beteende, dvs både vad de gör och hur de gör
- Omgivningens kommentarer av karaktären, dvs som görs av berättaren eller av andra karaktärer i boken
- Händelser